

Portret van een landschap. Gedichten 1953-1997

Leo Herberghs

Editie Yolanda Bloemen, Ben van Melick en Wiel Kusters

bron

Leo Herberghs, *Portret van een landschap. Gedichten 1953-1997* (eds. Yolanda Bloemen, Ben van Melick en Wiel Kusters). Uitgeverij Plantage, Leiden 1998

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/herb001port01_01/colofon.php

© 2013 dbnl / Leo Herberghs / Yolanda Bloemen / Ben van Melick / Wiel Kusters

Steen

Hij heeft een ziel, die nimmermeer wil zingen
Maar enkel 't harde van zichzelf kent
Hij is de meest geslotene van alle dingen
En alle tederheden lang ontwend

Geen licht kan door zijn huid naar binnen dringen
Geen stormwind is er, die zijn binnenst schendt
Hij balt zijn vuist en wil zich verder wringen
Diep in de aarde, die zijn woede temt

Soms kruipt een kever aan op dunne poten
En rust op hem, de schilden toegesloten
En houdt de zon gevangen aan zijn huid

Soms stort zich regen zingend op hem uit
Zodat hij, tot iets liefelijks besloten
Wel wil gaan glanzen tussen 't geurig kruid

Nacht en najaar

I

Slingers en kleurige bogen, fonteinen en fluistrende parken
zijn voor hen die de zomer beminnen en het tedere bloeien.
Hun lichamen glanzen vol pracht als bevende bloemen
en in de dans gaan zij als oppermachtige heersers.
Maar voor de harden, de norsen, de verhevenen en eenzamen
is het donkere leven, de pijn, het verraad, de ellende;
over hun harten gaan eeuwige najaarsstormen
en de regen stort over hen zijn nameloos duister.

II

God oppermachtig, klein voor eeuwig hebt gij mij gelaten
en mijn vreugden zijn heen voor ik ze goed heb bezeten.
Reeds spreek ik in tranen en zijn mijn vleugels geschonden
en niet meer weet ik of ik een liefde kan vinden.
Maar eeuwig beef ik om u, voor uw stralend mysterie
sta ik ledig en open en laat nacht na nacht vallen
diep in mijn huis en kniel hunkerend onder uw lichten.

III

Het geraas van het leven, het gruwzaam lichaam, het blikken
van dieren en het bedorven vlees dat uiteen valt,
teistert de ziel, daarom vlucht ik en nestel mij onder bomen
en laat de bladeren met hun handen over mijn wangen strijken
en verkeer, een gelijke, met de Gindsen, de eenzame sterren.

IV

Ik grijp het gras en ruk aan de schokkende aarde
en leg tegen het lichaam van de boom mijn oren
en hoor hoe het leven fluisterend door het woud trekt.
Bladeren neem ik in de mond en ik proef hun zachtheid
en laat de vlucht van het dier in mijn oog verdwijnen.
Ver van de mensen ben ik de gelijke van eeuwige goden,
levend in zeldzame streken en een met de liefde
die bloemen en planten doet groeien en ruist langs mijn lippen.

V

Ster ster van de nacht! Sterren, mijn ziel
beeft voor u, heft zich lichtend naar u omhoog.
Als een dauwdrop blink ik onder de ruisende sterren
en tril als het gras onder hun oneindig ademen.
Overvol gons ik van stemmen uit andere verten
en laat alles gewillig en hunker naar 't Andere.
Mijn mond plooit zich open en lacht van vreugde
en mijn voeten bewegen zich los van de aarde en stijgen
naar de myriaden goden, de zonnen, engelen, sterren.

VI

Wandelend onder de nacht, aan de wereld onttoegen,
zoek ik een plek om mij uit te strekken ver als een weide
en laat in mijn hart al de sterren hun banen beschrijven
en voed mij met regen en voed mij met aardse wind
en word aarde en vogel, een niets en een nachtkreet.

VII

Midden in Mei zie ik een landschap in het najaar
met wilde bossen brekend onder een stortvloed van regen
en ik ben zwart temidden van de kleur van de bloemen
en stamel namen verward onder een blauwe hemel
en denk aan een dag van bitter herdenken en sterven
en bid tot het najaar, dat het kome en mij verzwelge.

Winternacht

I

Lachen, verrukte gebaren, enkels tot streling gebogen,
al valt uiteen in het stof eens, buitlend in nachtwind.
Eens zal de wereld u om uw liefde bespotten
en vloekt ge in een leeg heelal de vernielde gelaten.

II

Klagen en smeken en nachtenlang wakker liggen,
roepen in tranen en waken bij stervende leden,
het is alles vergeefs. Kleed u in harde gewaden,
hang een nieuwe wereld aan achter de verre sterren
en bemin dieper de winternacht nog dan de geliefde.

III

Vernield zijn de stervelingen, vernield de monden,
vernield de haren, vernield de breukloze enkels,
vernield de halzen, vernield de ronding van de lach,
vernield het verbaasde schouwen over de schouder.
Vernield is het lachen en vernield het wenen
en vernield het mooiste waaraan de wereld hing.

IV

Wind uit de oneindigheid komt in de winternacht aangevlogen
en strijkt over de beenderen van hen die verdorden.
Jong zijn en stralend zijn worden veracht en vergeten
en de regen stort tranen over de duistere harten.
Niet meer uitgetild op de toppen staan de verheerlijkten langer
maar verrukking verstomde, geklaag van de nacht heerst alleen nog.

V

Winter schokt de begravenen in hun aarden vestingen.
Nieuwe geliefden ontsteken aan elkander hun vuur.
De lippen van de vroegeren zijn dor geworden
en de eens fulpen gezichten half duisternis en half aarde.
De winternacht regent verbijstering uit de sterren.

Winter

Over de aarde geuren geen bloemen, de dieren
zijn gestorven of weg naar elders, geen lied
wekt onze dromen, maar koud nu weer
waaien de winden ver voort over de wereld.

Zelfs de bron van het leven, het zoete licht, sluimert
achter de zee en niet langer meer giet het ons
zoetheid in en levenskracht, maar regen en wind
geven gedachten van sterven aan hen die eenmaal

leven kenden als zaligen, geen lasten droegen
maar dwaalden als goden over de wereld; geen smarten
strekten ons uit op de legers; wenend echter
gaan wij nu om, vergetend de god die wij minden.

Lente

Onnaspeurlijke! Zijt gij weer gekomen?
Eenzamer dan ooit laat gij mij dwalen weer
door de straten, 's avonds het meest.
's Nachts maakt gij mij bang en oneindig schuchter.

Waarom blijft gij niet in de bloemen; waarom
legt gij uw wade niet over de aarde en gaat weer
waar gij vandaan zijt; niemand dan
maakte gij troostloos; o zoete, de plekken
waar gij mij raakt zijn nog nimmer genezen en nimmer
zult gij mij leren te leven als andren; Lente,
verlok mij niet meer: ik ben zachter dan gij zijt.

Bloem

Ik heb vanmorgen vroeg een bloem ontmoet,
een haastige ontmoeting in de tuin;
zij keek mij aan met allebei haar ogen.
Ik heb haar toegeknikt en lang geaarzeld
en langzaam groeide ik tot bloem van binnen,
een blauwe hemel sloop over mijn zinnen,
mijn handen werden kelken van gebaren,
mijn mond werd rond, mijn lichaam lang en tenger:
ik boog mij neer in het verbaasde gras
en voelde aan mijn haar de ochtendwind.

Steen

Wanneer het regent worden stenen spraakzaam,
zij liggen in een losse houding neder
en zoeken naar hun lang verloren glimlach.
Zo zag ik deze steen daar plotsling liggen,
die op een stem van buiten scheen te wachten;
ik sprak hem aan met woorden en gebaren.
Hij beefde haast, toen ik mij tot hem bukte
en liet zich koestren in mijn holle handen;
hij glansde van genoeg voor mijn ogen.
Ik heb hem tussen bloemen weggelegd.

Ik schuil

Ik schuil in de handen der stenen
en nestel mij tussen de bloemen,
gelukkig dat ik ben vergeten.

Ik laat in mijn haren de regen
zijn webbe van droefenis weven
en word weer een deel van de aarde.

Voor ik voorgoed ga verzinken
onder het gras van de avond,
vraag ik het aan de sterren:

of ik, bemind door de hemel,
in vrede terug mag keren
naar de onsterflijke goden

vanwaar ik ben uitgezworven.

Huis

Helderste van mijn dromen,
ver, ver terug in mijn leven:
ik graaf u op uit de diepte.

Ik spit in de donkere aarde
met de spa der herinneringen
tot ik het vroegre terugvind.

Ik blader terug tot de bladzij
waar ik met beevrige halen
mijn leven begon te schrijven.

Ik loop alle landschappen binnen
waarin ik eenmaal gewoond heb
totdat ik mijn huis terug vind:

daar staat de wieg van mijn sterven.

Spreken

Ik krabbel haastige woorden
op het ezelsoor, op de lente,
op het gevoel van de avond.

Ik hamer de stenen wakker
met de voorhamer van mijn klinkers,
ik roezemoes aan de oren

van de wegstarende bloemen;
het aanslibsel van de klanken
ligt op het strand van de stilte.

Ik wil een geroep beginnen
boven de bergen des hemels,
onder de tong van de kruiden.

Eindelijk moeten we spreken.

Onbenoemde

Benoembare onbenoemde
verscholen tussen gewassen,
de dromen, de daaglijkse kleren.

Hoor hoe mijn lippen u roemen,
mijn schouders willen u torsen
uit wildernis en uit wereld.

Bij mij is het zachter te toeven
dan in de monden der anderen,
die harder zijn en bedroefder.

Ik wil dat mijn nieuwe bezieling
u vindt in het holle der stilte,
u graaft uit het nachtelijk water,

het zwijgende en het diepe.

De stillen

Gewisser dan het donkere leven
is de gewisheid der doden,
de stillen met stomme monden.

Zij hebben een morgen tevoren
de bloeiende vruchten gegeten,
zij hebben hun armen geopend.

Hun voeten bewogen zich langzaam
over het pad van de liefde,
zij waren nog nauwlijks begonnen

en plotseling waren zij doden.
Zij voegden zich blij bij de anderen
die onder de aarde leven.

Soms hoor ik nog van hen spreken.

Aanschouwing

Geliefden van onder de aarde
geliefden van boven de sterren
ik sta hier eenzelvig gelaten
mij in uw schoon te verdiepen
te laag voor uw tastende sprieten
te hoog voor uw dode omarmen.

advertentie

ik adverteer hedenmorgen met
grote letters de aankomst van
de apostel in het land van de
doven, de beginselen van
de woestijnwind en de paradigmata van
de hebreeuwse spraakkunst en ook hoe
jongemeisjes de teksten kneden
van aartsvaders en profeten
tot broden

tussen sibbe en margraten

tussen sibbe en margraten
de lucht klimt als een paard
zon vreet zijn staart op
bomen kwispelen

stiltes bliksemen
onder de hoeven der paarden
de aarde dampt vriendelijk
hoor de zon loopt

zomers lopen
tussen de koerende bomen
het holst van de dag
put zich uit in vogels

tussen sibbe en margraten
klatert het licht terug
in doodstille regenputten
en het land blaast blaast

een wolk rolt
onder de dolende zon
de bomen beiden
hun lange zwijgende tijd

tussen sibbe en margraten
de maan hapert
de struiken slikken
hun donker hart in

en altijd altijd
de bomen beademem
het vlies van het landschap
met dunne krijtwitte
vlinders

tussen sibbe en margraten
de duif van nooit van later
van niets van niemand
knielt

de paarden trekken
aan hun kettingen
de schuren steken
hun kop in de grond

de mensen tekenen
letters in de lucht
met hun mond
lachen met hun handen

spitten met hun lichte
zomerse oren
het licht om
tot een geluid van zon

en altijd altijd
de bomen scheppen
netten vol vlinders
uit het donkere bos
van de aarde

een raadselig ding
is het gezicht
dat schrikt
als het licht drinkt

tussen sibbe en margraten
de bladeren verlaten
de avond, de aarde kuilt
de zon in, de paarden wateren
over de einder

de domme domme wind
roert zijn mond
de stokoude grond
bladert en raast
en altijd altijd
de bomen bekvechten
met de spin van de wolk
en rekken hun plechtige
kop vol insekten
naar hun bestaansgrond

hoe klaarder
dan afrikaans dansende aarde
is de welvende tong van het land
in mijn bebladerd lichaam
ga ik stralen
als een chinese geletterde
met mijn mergwitte voorhoofd

aziatische gelieven
draven niet zo pauwstaartig

door het woud van het lachen
als de bomen bladglanzend
dansen boven margraten

ik moet vlugschriften verspreiden
schrijven dat de tijden rijp zijn
dat de hemel in brand vliegt
tussen sibbe en margraten
dat tand om tand de wolken
hun gele snavels verliezen
dat de bomen vleugels krijgen
van vliedieren
dat de aarde bespraakt wordt
de winden lippen van was
op de grashalmen leggen
en de bloemen ho maar!
tussen sibbe en margraten
een atlas torsen
van moeiteloos musiceren

ik zeg maar, ik klim
ogen binnen van levenden
ik verzin
een aarde van kaarsjesdieren
en ieder dier biedt
een godvrezend schouwspel

en altijd altijd
de bomen beogen
op het scherp van de hemel
hun knieschijf te leggen
om te bewijzen
dat het verste gelijk heeft

de regen rinkelt
in de hoorbare hoorbare
open wond van de stilte
op de grond

het land bebrild
met reusachtige hoornen landschappen
huilt in de herfst
om het zoetvloeiende zoetvloeiende
dier van verwelken

het land buitelt
om de klipgeiten torens
van de kerken
die god verwerken
tot zangzaad voor kerkzangers

ai hoe de hemel
hier laag hangt
groene beslagen heiligen
lopen het jaargetij rond

en met kammen van hanen
rijden de paarse boeren
op zijn luchtige zetel
sjokkend de god rond

ik zeg maar, ik bral
in een luchtledig zuidlimburg
op een avond mei
maria te minne

in een onderbelicht
laatlevend landschap
schrans ik aan tafels
tussen sibbe en margraten
van de bovennatuurlijke lucht
van de liefde

mijn blote ziel wervelt
als een lint door de hemel
mijn lichaam strompelt
dagenlang achteraan

de bomen welven
zich oudlimburgs
rond de dorpskern
als een verhemelte

een rottende zon
blaasbalgt soms
als een bombardon
in de processie

tussen sibbe en margraten
de sterren als trossen
druipe druipe
hangen de hemel dicht
en geen duif
keert meer terug
met bericht

er is geen hang zo hevig
blindlings aan mijn wang

als de regenende dwang
in te lijven de aarde
in mijn pompende longen
in te keren tot grond
grond onder grond
te zijn in margraten

er is geen steilte zo steil
die ik beklim
met mijn lip als de steigerende stilte
van sibbe

en altijd altijd
bliksemen de bomen
een landschap open
van mijn voortijd
tussen sibbe en margraten
altijd

lachend

lachend en likkend zijn hielen
zit de zee
op het strand

legt zijn hand
op mijn lichaam

wolken die wolken meetrekken.
op zijn ladder klimt de voorspelde
grote ademverwekker
de wind

hoor, de nacht
slaat het water

dag

houtstille dag
geen wolk vloeit
over de einder
kevers slurpen de stilte op
in hun holte

bekommer mij om
afgevallen bladeren, om
fijngewreven hemel
en verwortel mij
in het stomme

licht

schommelend in de boom
ligt het blauw
uitgeknipt uit het linnen
luchtledige

hoor het stampen van paarden
langs het water

staart in de droom
staart in de droom
volschonen!

donker

heel dicht op mijn lip
rust het woud.
het druppelt, het is japan
met zijn bloesems

het is zo te zien
het is zo te horen

de wolk stukt.
de wolk tilt in het donker
de zee op.
het wordt donkerder

geen woord

landschap trekt zoveel verder
dan ik gegaan ben
ik sta in het donker

bomen hakken het licht
uit de lucht. dicht
gegroeid is het pad
dat ik ging
en geen zingen

wat ooit gehoord is
wat ooit gehoord is
geen woord

paarden

de paarden komen onhoorbaar
onder de bomen
of god hen heeft aangerakt

tot in hun staarten zo stil
tot in hun hoofden zo trots

even nog is er de schijn
dat zij mij zien
dat zij mij horen

beroid

beroid het landschap
de wind heeft
paarden en landschappen
weggegooid

platter de zee
op zijn rug, in het zwarte
vallen de wolken

ronder je oog!
ronder je oor!
voor je vergaat
nog één blik!

najaar

zonde dat takken
het gezicht slaan
van de herfst

en dat de maan
opwaarts vliegt
naar de keel
van de wind

nu en dan
valt een struik
in mijn armen
en sterft

half

ik steek je niet aan
met mijn vuur, murmelend water
diepe beek met de scheuten pijn
van de vissen

ik steek je niet aan, wolk
met mijn nachtlicht, hoor het stil
prevelend gebedenboek
van mijn adem

lig ik zo stil?
houd ik mijn wang
dicht genoeg aan de aarde?
o ik versta
goden maar half

achterdocht

geen woord om te eten
geen land om te bezeilen
geen kreek om te landen

achterdocht, grote achterdocht
hangt in de wolken
als een zon
en blaast

dorp

denkend: onder de weerhanen van de dorpen
woeden de grote gepeinzen
met purperen vleugels. de jaren
vliegen over de daken
en angstig en stil sterft de vlinder

dit is groter dan ooit, dit is wilder
dit is geliefder dan brood, dit is stormend
en de dood heeft de donkerste kleuren

minder

minder dan aan de menigte
schenk ik gehoor aan de wind

ik moet wegblijven van huis
sterren opstapelen en stenen

ik moet onverrichter zake
de schuwe vogels nadenken

ik moet als een kreet opstaan
maar ik beef

de wind is de zwarte

de wind is de zwarte
het gras geeft geen hand
aan de liefde

die is bitter

die is zwart
die is heilig

achter de deur
ligt het land
vol brandnetels

levensloop

later gaan dagen onder
langs verre trappen gaan sterren
om en om aan de hemel

de donkere koude vogels
kruipen op handen en voeten
onder de stilstaande bergen

oud wordt de heer van de bomen
verdwijnt in de gele verte
drukt vaster zijn hoed op zijn voorhoofd

de boom

de boom links komt terug van een wandeling
de boom rechts staat in de houding
hij buigt voor de koningin
de boom links is getuige
er komt een man langs
hij knipt de bomen uit, zet erboven:
de zon zinkt achter de bergen
en daaronder schrijft hij
mijn liefste

erts

ik rust in het donker
van een erts. wie zegt dat ik ben
is een ander erts
even donker

voel maar mijn adem
is hard. mijn lippen plooiën
zich niet. ik verander
niet van gedaante

kon ik muziek zijn
was ik een wolk of een tak
ik brak uit mij zelf, ik bewoog
uit mij vandaan

kijk maar, ik ben
donker, beweeg niet
zelfs een bliksem
ontdekt mij niet, lieve

hoor

de koningin op reis
de koning op de kalender
streept geen dag te laat aan
van de grote opstand

paarden eten de zon op
met verre webben de nachtwind
neemt de stad in

het grote septemberoog
valt op de aarde

de koningin zal niet meet terugkeren
de koning verschuift zijn stoel
hoor de regen

abraham

een oorlog gewonnen
geen oorlog gewonnen

ik heb over de kling gejaagd
duizend drogbeelden

ik heb in het dal
mijn hand op het landschap gelegd

ik heb gezegd
september september

de aarde draait zich driekwart om
daar in een vouw
ligt abraham

duiven (1)

duiven zijn van nature
helder als mensen, ze kennen
eenvoudige regels
en hoe men zich moet gewennen
aan de zeldzame weg, aan
het verst avontuur

ze zitten tussen ons in
ons verwant, dagenlang stil
in hun hals, dan weer ver
in gesprek met iets hoogs
dat hen trekt, oog in oog
staan we stil
op de uiterste stip
van verstaan

duiven (2)

nawijsbaar zijn ze
in de lucht, met uitgestoken
vleugels, richting aangevend
naar ruimte, naar ruisende
stilte

bengelen aan het touw
van de wind dat parelgrijs
ligt aan hun hals, gestrekt
en onstuimig

dwalen waar
staalblauw de tuin
der duivinnen
hen met koerende raadsels
onthaalt

boeren

hebben het heelal uitgespuwd, dijen
leeggedronken, de aardman
ontzet, ze spreken geel en paarden en lazarus
liggen zij in de bloemkool, de stronken
potverterend en dochters armoedig
beschimpend

netels bezingen zij
met hun hoofddoek, de oerkoe
dampt in hun keuken, de koekoek
zegt hun eten

een ware adem
houdt hen tesamen, abraham
baadt in het late avondlijk
licht

hun buik vol met troggen
rafelig herfstlicht, telegraafpalen
herders hun verre schepselen, hun paarden
razend en kuitenflikkerend
in bossen, de ontelbare, verre

paard in weiland

het heft zijn geschonden gezicht
naar mij op

het staat in het licht
in de wapenrok van zijn schoonheid

buiten mijn dood, buiten mijn leven
en reeds halverwege
buiten mijn liefde

einde

op het oor van het paard, op
de pauw, op de schuurpoort
zit het licht als een bidder
heel wit

het dorp bouwt
geen kasteel meer. ingesloten
door hun bouwvakkers groet
het geen leenheer. het prevelt
geen zegeningen, verheelt
zijn knechten, zijn onreine
dorpsgekken

het kwelt soms
mijn voet dat ik niet vind
dat afgesleten dorp
achter de wind, met weilands
groen onmetelijk

het is weg
voorgoed, een weg loopt dwars
door een boerderij
naar geen andere

elders

vermolmd en onredelijk, de schuur
leeggebloed, en het pad
gapend van leegte

de boer
god weet waar, op een schip,
loeiend van water, zijn dochters
vermurwd door de stad, ijskoud
schuilend in regen.
blauw alleen de hemel
als eertijds

gaandeweg stierven
de schone getallen der
graankorrels, sloten
van koper, koele gangen
van herfst door het landschap
van scheve bomen
vol hulde

arcadië

afgepast landschap, bomen,
meetkunde van hun takken, geen lijn
teveel, en daartussen
de zon in een leistenen
hemel waarop de meester
de uitkomst schrijft

kubussen
van bossen, omljnd
door een laatste vleug
zeldzaam licht
als uit klaslokalen

de boer
doet de mest van zijn schoen. de koe
hoe dan ook, is toch meer
dan de som van haar delen, en samen
koe en boer, gaan zij horatius
achterna, langs het steil
pad dat naar huis voert
al peinzend

kerk

kromgetrokken de kerk, de oever
slikkend van gier
geen landschap, of onvoorstelbaar
vol boeren, gedrochten, slaapschuwe
martelaren. de lucht is van onder
aangebrand. de luwte
was verleden jaar in de takken
nog helder

steekspel uit schaakspelen, de vlinders
vallend om paarden
de aarde wordt weggebracht naar het westen
geen sterveling in het zwerk
zelfs geen geblaf
van mensen

paard

een dansende sprinkhaan
het paard!

trapt de lucht aan scherven
dat het glas rinkelt!

ratelt voorbij en het zwaard
van zijn adem bliksemt!

en zijn stem galmt!
en zijn hoef graaft
de donder op!

dames

veel bijen, de wilde

klatsnat de stenen, alsof
wolken daar hadden gelegen

hoor hoe het hinnikt, het water

zielsblij het vee, de zomer aanstaande
wandelen de dames?

denkende

en met betrekkelijk oog de hemel
aanzien en denkende
denkende de herfst prijzen

en met lippen gelegen op drinkende
vogels, na jaren
van winter van winter

en ijzer eten en woorden
stijf staand van wonden, de trotse
heupen gewiegd onder sterren
en gramschap bezitten en heerlijke
heerlijke woede
en woede

leeg

leeg keert de wind uit het wild
hooghartige hakhout

de meiden schikken hun vinnen
lachen verschrikt
het hooi schittert als linnen

tintelend en zomaar
tikt de dichter zijn
boom op de schouder, begint
zijn kirrende ode
zijn sulfer
zijn donder

ouder

de herfst is een steelsgewijs rimpelende
en veel beregenende
in het land is een lopende koning
de wind en geen weerzien

en hartig en drinkbaar is niet meer
het lachen, de vogels zijn hoorbaar
ontkomen, de stenen
hebben hun ogen gesloten

het denken valt stil en het lichtere
schittert. op paarden, de roestige
rijden de zeldzame kinderen
zwaaiend met zwaarden

bij de rivier

voortreffelijk ruikt dit naar
abrikozen. de lucht
is meermaals mistig met daartussen
rustige wolken. ik kijk als een grijze
vogel tussen de takken, rijk mijn vleugels
vol stippen. ik heb de zon
achteloos uitgevlakt en stil
zit ik en bezwijk haast
aan tijd

het dikbuikige
bochtige landschap
wordt rooskleurig

een chinees
ben ik, ik kleur
vlakken van leem in
met uitsluitend pauweveerkleuren

de lippen

de lippen zijn groeizaam, geoefend
als kakelend water
en goed is het immer
geklapwiek te horen en lover
verweg op zee, en te zien
ook des nachts deze hemel
van rozen

penseeldun

zeg niet zichtbaar
zeg: doorzichtig, haast
zo maar, even

tastbaar, van wie en
waardoor? en
dat slaat maar
penseeldun mijn winter

geen kuil, nee, geen
helm: een vlakke
hand, vergeeld,
verruild, uit-
puilend en niets
van weelde

zwijgen

zwijgen is goed en geacht
er is grond voor. geen wenen
van elpenbeen helpt ons, maar hijgen
zwijgt nog het meest. geen zwaluw, de borstveer
glinstrend, ritselt zo zuinig
als dit

groeischap

I aarde

als de aarde voorbijkomt staan
de mannen op van hun stoelen
en groeten. de vrouwen
zij bukken zich, wrijven
hun enkels in met olie
de geurige

II blad

de zon kust zijn ene
wang, de aarde zijn andere.
in een gouden
doodskist legt hem
de winter. zo
vergaat het de liefde

III bloem

trekt
haar mantel van godsvrucht uit
legt
zich neer in het gras, en is
naakt

IV dood

schraalhans nabij
hij blaast door de struiken
kattetekop, kattetekop, goed
weer voor je stiel
is het niet
doodgraver?

V dorp

zomer een dolkstoot in
de fluwelen salonkast
zwetend
de zakdoeken achter het huisboek. hard-
stenen puien waaraan
de dood zich vastklampt

VI dorpskerk

akkers die ik vol warmte noem. de wind
loopt de open kerkdeur binnen, brengt
geuren van stalmeest mee. mond naast mond
zingt de gemeente

VII huis

het keldergat kijkt
mij aan. vluchtige blikken
over mijn schouder. steile
vlakken gras, in de kamers
verdwenen

VIII licht

het licht verschuift zijn vinnen
graaft heldere wenken op
en vezels, terwijl de wind
gladgeschoren ijltjes bezeilt
witte, met onderkanten

IX regen

één grasspriet blijft
onheil aankondigen, waarom
ik de luiken sluit en mijn hemd
klaarleg, het laatste

X stal

armelijk leunend uit
zijn hout, onder het regenvolk
's nachts
streelt hij de uier
zwart
wordt de uier

XI zwart

zwart
beweegt zich in zwart, schuift
over het zwart heen dat
omhoogkijkt. bomen
maken het zwarte
onrustig. iemand
loopt er doorheen, wordt
gezien als een mens
een oogstfeest
een appel

ode aan de keukenstoel

geen zetel, goddelijk
van gestalte, haalt het bij
deze eenvoudige rechtstaande
knechtschap

geen staat van hoogheid
kleurt hem, hoogstens het rood
van hitte
beslagen door keukenvocht
ziet hij niet uit
als een prinsje

goedkoop uitkijkend over
druipe tuingewassen
gunt hij een zit aan de minste
der werksters, biedt
geen verstrooiing dan enkel
het rechte geluk
van de rug

zich oprichtend
bij de aanrecht, de vaat
toeknikkend, stoom van het gekookte
slikkend of het koek ware
staat hij in nauw contact
met het achterdeel
van de huisvrouw

dankbaar spinnend
aan zijn vrede, leert hij ootmoed

aan hen die ontwend zijn
de rechte weg
van de tucht

schenkt wijding aan
grijze achtermiddagen, meezingend
met de fluitketel en tilt mee
met huismoeders aan
ketels, zich grondig
zweet op het lijf halend, en 's middags
even uitrustend tussen
tafel en schalen, laat hij zich
overschaduwen door
slaap

Instructies voor een landschapschilder

I

als een slaap
moet het zijn, het donkerste
wandelen, een halverwege
ontgonnen akker

waarboven vlaggende
kerktorens, instortende
kruinen vol stotterende
windvlagen

daar tussendoor
lopen bijwijlen de runderen
zonder oorlog, geen vreugde
in hun kleuren

II

hoe zij zweeg, tijdig
het spreken aflegde en lag
in haar zwijgende
hemel, o laurierkroon!
blaadren tellend, op schotsen
van wolken afdreef naar
zonnige koningen en heilige
legenden

onzichtbare werken beginnen
de nerven, plechtig
nietsontziende slechten wormen
het ashoofd

III

losser die wolken! neem
regen terug. leg in de takken
resten van zwakkere
schijnsels uit spiegels

verwijder de korsten
van de halmen. leer het gras
praten met schaduw, met
war er zo pas nog was

stop holten vol
water. laat runderen
er vreugde vergaren, laat
maanlicht weerkaatsen

IV

hoeven en hoornen, de scheve
heuvel dampt van het
vergaderde voetvolk
der koeien

langs hekken trekken zij
hun lange ogenschijnlijk tengere
uiers wekken de vreze
des heren

langs brandnetels, gemartelde
grassen komen zij dode
stallen nabij, een einde voorwaar
voor dromers

V

onbevlekt ligt de wind
in de bomen. oplettend
tellen de vogels de randen
van wolken

en luisteren naar wat de wind
doorvertelt aan de heg, zij slaan
geen gedachte over, zij wikken
de last van de herfst

schildrend met lippen richt
het blad zich omhoog, ziet
wat de boom praat met de laatste
verhevenheden

VI

tussen bloemen loopt
eerbiedig het donkere
pad. met rode schoenen
dwaalt de wolk door het land

tussen de bomen het water
rustig als landvolk, in on-
zichtbare dalingen
van de borstkas

achter de bossen vermolmt
zacht de wereld. de hemel
denkt aan de aarde
denkend vergaat de aarde

VII

neem het waar
op een afstand, laat
het achteloos uit je oog
ontsnappen

een andere dag komt
achter het gras
te voorschijn, met roekeloosheid
boven de halmen

het getimmerte van
de hemel kraakt, spoedig
barsten sponningen. je vertoeft
in het afzonderlijke

VIII

vliegend de zon, kwaad
van dampen, met muggen
gewapend de slotgracht

honden! stijgend het pad
vol geblaf in het groene
haasland. morsig ligt
de zon in zijn oervorm

kinderen komen, krassen
honig uit bloemen, lispelen
onhoorbare namen van
moeder

IX

als zondag, dorpen
potten het licht op
in kerken, de zucht naar
de hemel wordt witter

dan klompen. daarop
hollen zij weg, de kinderen
langs vermolmde schuren
opgetast met godsdienst

achter de rug van
de runderen worden
de schaduwen groter, god
staat bij de schuurpoort

X

alom wordt gras hoog
ontwaken viert schrander
zijn lusten. het hoornvee loopt
boven zijn schaduw

de mussen schalmeien, het droge
water berooid verloor
zijn kinkhorens. geen oor
luistert aan wortels

de slaap tinkelt
aan bosranden, er rijpen
gedrochtelijke vruchten
aan ieders mond

april

de zeldzame stille
oogverzonken grasmeren binnen
de kring van luchtwegen
verspringen van kleur. het milder
land klimt onder de sprekende
dakgoot en het gewis
leven stroomt langzaam uit
in een waakstilte
als een waakvlam

daar tuurt onder de muur
het bleke blauwe bekje
van de bloem. vuur
is ver weg, achter
de helling, misschien over
honderd jaar is alles weg, is
wat nu nog sneeuw lijkt
alweer eeuwen geleden. dit is
april zeg ik, dit is
wat ik niet geven kan
en wat ik mis

apriller dan mist tegen de
uitgewiste wind ligt
nog mijn oud drink-
water nabij stilten
van marmergesteenten waarin
ik vluchtig mijzelf neerleg

bitter

het jaar vol wind,
mijn oog vol winter
het water volg ik
achter de stilte

er is een over-
gebleven steen
bij de heg. hij spreekt
met mijn stem

wat mij aanging
verdween. wat ik eet
is bitter
op de lip

daaronder

ik heb het verzwarten
gezien toen niemand
opkeek. het was er
sindsdien altijd

door ijskoud water
loopt mijn lichaam.
mijn naam gescheiden
loopt daaronder

de wang van de winter

vergeefs gesternte
doodgeschuimd
tegen de wind-
grage oever

de wang van winter
ligt op het water

eindeloos ver
reist het gebergte
naar het onzicht-
bare ebben

de wang van winter
ligt op het water

de wolk stapelt
op het leeg
eilandenrijk zijn
marmerkoelte

de wang van winter
ligt op het water

doodhout

dat aan de randen
bederft, dat
langzaam wegwijnt

kleiner wordend
vlak dat niet
meer uitzwerft

tot het verdwijnend
zinkt onder
het diepgras

zelfs niet meer
knielt en mist
alom uitwerpt

dorp

het dorp ronselt zijn sterren
uit opengewaaide windstreken

veren en oude roersels
verdonkeren bomen en maanlicht

paarden zoeken hun spaarzame
sporen tussen de hagen

er loopt in het land een verloren
nooit meer te vinden water

heilig weer

heilig weer, de glans
van het hoog
licht is dicht
bij mijn oog

glad lover beklint
mijn hoofd. de zee
is in mijn
arm gedooft

mijn veren, dik
van lust schik ik
tot ik schitter
van rust

het oudere

het oudere water
vermeedert zich
met een ster diep
in zijn nevel

vluchtig verschijnt
in het wegwaaiend
land een blauw
van weerlichten

verslonden door
koud vuur staart de
wind sprakeloos
lachend mij aan

hoog

hoog is het stil
laag is het oud

leeg is het wit
stil is het laag

hoog is het oud
dood is het stil

iemand

iemand wist uit
wat ik u zeg

iemand schrijft uit
wat ik u zwijg

iemand leeft uit
wat ik verdroom
enkel maar duid

landlust

zoals alles
was zoals stilte
van koren even de
lucht donker
beschaduwd met
adem, over mij
heengelegd nu ik
ergens ben
weggelegd

leven

de wind kijkt recht
in mijn leven. ik was
op paarden
weggebleven

stil bleef ik staan
onder dit
onschuldig wit
kijkend naar mij

zwevend ontging mij
huid en haar
alleen even
leefde ik daar

licht

licht, naluisterend
het licht

en het verscholen, onder
hout zetelend warm
ogentroostlicht

erbarmen fluistert zo heel
ver weg achter wie weet welke
hagen. waarlijk, dit is
een opperst gewagen
van wind

ach

licht gebogen
het oor, hoort
zieltogende wind
in de bomen

ach, dat het zal komen
eer dat het wintert

gewichtloos keert
zich het wit
licht naar sidderende
sporen

ach, dat het zal komen
eer dat het wintert

verbitterd wendt
zich afwaarts naar
stofgrond de bijna
dood ademende

ach, dat het zal komen
eer dat het wintert

mond

sprekend wordt de wind
opgevoerd. een lange tijd
waait hij aan, dan verdwijnt
hij in gras

ik begin met zwijgen
eindig met zwijgen. daartussen
roert het gras
aan mijn mond

naast

naast mijn lichaam
leg ik mijn dood, de
ononderbroken
gegeten stilte

diep uit het westen
nadert de wind, neemt
mij mee, met het
verzwegene

oud licht

nauwlijks gewicht
legt de wind
op het blad van
mijn hand

oud licht talmt
al zolang aan
de rand van
mijn stem

laag loop ik
wit in het
licht, leeg van
mijzelf

nimmer

nimmer de wind maar het water
maar de winter. de wind
mindert het water. er gaat
wind over in water

nimmer het donker, maar leger
nimmer de leegte maar eerder
kale gesteenten. de koude
bergen zijn ouder

oud het gesteente en kouder
de ogen, de donkere
winden waaien, het water
nimmer het water maar winter

steen

tegen de steen
ligt een andere
even dood, even
onveranderlijk

geen wind krast
er zijn teken, geen
wolk spiegelt
er zich leeg

zwerfsteen, keer
in mijn borst dat
ik wegrol en
lichter word

stilte

iets onmogelijks, iets
ongehoords dat
woord wordt

iets dat komt,
stilstaat en nadert
en stilstaat
stilte die staat
en niet weggaat

achter de regen
stilstaat
en luistert

verdwijnt

wat verdwijnt, wat
is verdwenen, wat
verdwijnen gaat

een handschuwe
wind, een over
de stilte gebogen
hand

een woord als
een monnik, een van
adem doorstoken
woord

verdween, is verdwenen
door de mond in-
geslikt, door
iemand vergeten

wat verdwijnt, wat
is verdwenen, wat
verdwijnen gaat:

dieper

zo ging zwijgend
de tak dieper
het woud in

de taal, achter
de storm, stond
op als een oordeel

wie nog spraken
stoorden het ver
roepen van doden

ode aan het gras in augustus

hoe groeit het gras
wat bedoelt het
als het mij groet
ik zet mijn voet
op het gras, het maakt
geen misbaar. ik leg
mij neer in
het gras. het vraagt niet
naar mijn naam, laat mij
toe tot zijn bestaan. hoor
hoe stil het
over de aarde gaat,
hoe ver het voortgaat, zelfs
de dood toedekt, zacht onder
het oor van god, goedig en
tot alles in staat
als geluk, als
een allereenvoudigst
gebaar

inzage

ik erken het gezag van de bomen
inzage heb ik in de geheime
bedoelingen van de blaadren

ik erken het bewind van de vissen
inzage heb ik in de blijde
genoegdoeningen van het water

gedicht

los van de grond
wil mijn mond
mijn lip ligt
in het licht

mijn benen daaronder
volgen het kromme
gedicht

heel stil

heel stil wordt
voorgoed iets
gezegd

daarna door
wind na-
gezegd

daarna weggelegd

hij (1)

hij verheft zich. verheft hij zich?
blijft zitten en nestelt zich
waar hij niet woont

komt naderbij waar hij staat,
roerloos vertrekt hij en wordt
zichtbaar waar hij verdwijnt

verzaakt aan wat hij niet heeft
haakt naar dat wat hij bezit
lacht als hij tranen heeft

hij (2)

haalt aan wat niet is gezegd,
streept door wat er niet staat
luistert als niemand spreekt

dooft uit waar geen vuur laait
spreekt een gedachte uit
die hem is ontgaan

laat zich noemen bij naam
die een ander draagt, antwoordt
als niemand iets vraagt

moeiteloos

moeiteloos denken zij
tussen hun wimpers
aan het geheim van
hun ogen
waarachter weer
andre geheimen: een maan
achter de maan
opgekomen

verwelken

verwelken houdt even
nog staande het dode
verval. daarna zal
er een rimpeling komen
en dat is al

wolk

even glanst
lucht aan de
rand van
licht, naast

de wolk die één
ogenblik tegen
de wind leunt
en uitrust

knieval

gras dat iets
liefs is, zoals
adem bijna
liefde is, dat

zich bezielt met
wieken en knielt
voor wind, dat

niets is dan
een knieval
voor niets

zadel en haam

I

het denken valt vaak in slaap

soms denkt het de naam
van een paard: zadel en
haam spreekt het aan
zonder schaamte

maar als het denkt aan
zijn adem en aan zijn
gevleugelde schaduw, dan

hapert het denken vaak

II

een oud paard is opgestegen
als een grote, winterse zwaan
buiten en weg van de wereld

en is boven de aarde het eeuwige
rijk van de maan binnengegaan

en het groot landschap, verlaten
van vreugde, is met hem meegegaan

III

heel stil verwilderde hij, wiste
de wind niet meer
uit zijn ogen, verrimpelde
en werd een weggewiste

van ijzeren onderstromen
werd hij de slaper, slapend
zoals holten slapen, zoals
holle dromen

IV

vlucht hij of keert hij terug
waarheen gaat zijn wiekslag

ach, hij blijft waar hij was
op zijn oud nest, dicht bij
zijn eigen hartslag

vandaag, morgen, elke dag

meester der koude vlakten

I

al dat vallen, moet dat dan
eeuwig, dat dansen van
de getallen, kwartslag en
rondgang langs vallende

inhammen en gangen, langs
instortende regenslag, pad
na pad is ingevallen. des nachts
rijden de karren. hoe smal

is het land, hoe groot het lang
welven van nacht, zwart van
steenslag, stenen gladheid
waarover dood dwars ligt

II

herfst is het in mijn gebergte
achter de heg ligt mijn sterfjaar
zomer komt om in gras
en denkbaar is dat het paard
wenend zijn hoofd omkeert
voordat het stalwaarts gaat

wat dichtbij was is verder weg
en dat wat het luidst werd geloofd
heeft wangen van dood en as

toch is wat ik heb gezegd
door wind nagezegd

III

het is vol koren hier, het is gelegd
tot het uiterste. geen weg
of hij is luisterrijk en geel
en door de wind verder verteld

die mij hier zwoegend vindt
het pad langs, en nooit
wil ik uit de wereld weg
al moet ik mij krom lopen

met vingers vol overleg buig
ik de zon om mijn nek, uitgestrekt
onder de horizon, lopend uit
mijn armoede weg
uit mijn knechtschap

IV

de handen voor zijn gezicht
wacht de steen op het laatste gericht
voordat de zon als as
over de wereld stuift en de grond

zich opent als een groot gat
waarin hij neervalt en splijt
en als een zwart ei breekt
en eindelijk god zich bevrijdt

uit zijn buik als uit zijn dood
en de aarde opnieuw begint
suizend de ruimte door
met stenen en schelpen en wind

V

achter de schaduw van de steen
ligt een krekel, een verschrompelde
zijn stem in elkaar gekrompen
en zijn ledematen verdord

eens wordt ook de steen stof
die eenmaal het zingen hoorde
van de krekel. de aarde was jong
en het leven onuitsprekelijk

vervallen raakt beider graf
de dood wordt in dood gesmoord
diep zwijgen verschijnt, ongehoord
rollen de werelden voort

steen

I

is hij een ingang, een uitgang
ga ik naarbinnen of ga ik naarbuiten
door deze deur? is hij gesloten

en komt hij nooit meer hier thuis?
ik raak vertwijfeld: moet ik hier
of moet ik ergens verweg zijn?

misschien leeft hij al niet meer.
misschien is hij allang dood
misschien heeft hij nooit geleefd

II

de klimmende steen blijft klimmen.
de dalende steen blijft dalen.
en hoog daarboven de berggod

de klimmende steen heeft geen adem,
de dalende steen ruikt naar mensen.
en hoog daarboven de berggod

de klimmende steen heeft de ijlte
de dalende steen is bewasemd.
en hoog daarboven de berggod

III

laat mij toch lachend los
want ik ben een steen en nors
achter hagen lig ik alleen

laat mij toch lachend los
want ik ben een steen, geen vin
verroer ik al wandel ik weg

laat mij toch lachend los
want ik ben een steen en rol
dwars door u allen heen

haar hand

haar hand die bij de bloemen was
heeft even nog een tak verschikt
todat zij alle tot een krans
gebonden lagen voor haar blik

en toen zij dan een ogenblik
geaarzeld heeft omdat zij zag
dat iets aan deze krans ontbrak
heeft zij zichzelf erin geschikt

schilder

het dorp dat hij uitvindt
vindt hij schilderend uit

hij legt het geplooid
alsof het danst tegen
het zwelkoren aan, wolken
van stro hangt hij aan bonestaken,
hun koppen boven de hagen.
vanzelf lopen daar paden, er zitten vogels
op telegraafpalen.

daar komen de dorpswinden aan
en waaien tegen kippesnavels,
tegen de haan, tegen neusgaten
van paarden en halen
appels tussen bladeren
vandaan

water maken zij smakelijk
en haver beluisterbaar
zoals adem en avond

daar komt zij al aan
op haar hoge hooiwagen
de herfstige dorpsmaan

verf op haar oogharen

knie

dit is een knie
 dit is een landschap, dit is een pijnbos, dit is een gebergte
 de wind is met de knie, de wind is met de knie,
 met de wind gaat
 de knie
 de knie valt in het zand, de knie valt in de brem
 de knie valt in de herfst van de bossen, de knie is
 van de regen.
 hoe beregend is de knie, hoe nat zijn de holten van de knie

de knie is een wiel, de knie is een tandrad
 de knie is een maanschijf, de knie is een
 rose zachte maanschijf,
 is een mooie gebogen muzieknoot, een dooraderd oor
 achter het
 oorijzer
 is een porceleinen kom, ik leg mijn hand
 in de kom van de knie
 ik ga liggen in de kom van de knie
 ik lig en rust uit in de kom van de knie, in de porceleinen
 kom van de knie

diep moet ik graven naar de knie
 (verborgen onder de struik)
 naar de spiegel van de knie, een weerspiegeling van hederik
 slangekruid ligt er tegenaan, kamperfoelie, water en gras
 alles is van gras en ook de knie
 ik heb de knie opgegraven, ik lak hem met maanlak,
 ik verf hem
 met maanverf

ik schrob de vloeren van de knie, ik veeg zijn portaal schoon
 ik haal het stof weg van de knieschijf, de dorre bladeren, de
 takjes, de knie glimt, de glimmende knie glimt
 er waait een lichte bries over de knie,
 over de maankop van de
 knie, over zijn dolle kervel, over zijn rood
 dat een borst opzet
 tegen de donder

laat de papaver zijn gloed meedelen aan de knie, laat de
 meidoornhaag rusten aan de voet van de knie,
 laat de linde ruisen
 boven het hoofd van de knie, laat de knie rusten
 in de knieholte
 van de knie

knie: een zilveren stuk speelgoed, een beschaduwde
 parelmoeren
 halssnoer, een half geopende juwelendoos
 een landweg in de verte
 de klok van een kerktoren: maar de tijd
 moet geraden worden
 een vliegwiel, maar dat niet vliegt
 een mond maar die niet spreekt, een oog dat niet ziet
 een zich strekkende spier, een zich buigende
 marmeren zuil
 een doler in fluweel die blind de weg weet
 een beklimmer van geledingen, een kraker van kraakbeen
 ik vergelijk de knie: hertshoorn, vingerhoedskruid
 de knie: beluisteraar van mousseline en van zijde,
 betaster van
 het gebergte

huid van knie, knie van huid, uitgezochte
 knie, knie van de berm, wilgeroosknie

duizelingen van de knie, wegvallend in de ruimte, knie van
 bliksem, knie van het wegvallen in het heelal
 knie van de ziel. zielsknie
 dat ik daar ben, de knie in mij en ik in de knie.
 dat ik daar op
 die maan slapen ga
 dat ik daar stil lig op de maan
 dat ik onder de knieën mag zijn, de naam van de knie mag
 fluisteren
 geef mij twee knieën en ik kruip de wind achterna
 geef mij twee knieën en ik draaf op paarden
 achter de bliksem aan
 ja, ik zal overrompelen wat niet knie is,
 ik zal de kaken van de
 knie aanleggen tegen de wolk, ik zal zijn als een ode,
 ik zal een
 zacht zingende knie zijn
 ik zal kraken met het kraakbeen van de knie

ik ga liggen in de holte van de knie
 de dans ligt in de knie, en ik ga over heuvels
 er springt een knie uit de knie, er valt een kind uit de knie,
 er valt een geboorte
 ik moet in de knie terug, ik moet sidderend
 liggen in de oksel
 van de knie, ik moet ontzaggelijk stil zijn, ik moet mijn ziel
 teruggeven aan de knie

ardennen

schuine sneeuwval, norske vlakten
korzelig de winterlichten
langs de wegen starre bossen
tegen de gekneusde kimmen

in hun holten saamgekrompen
stomme dorpen. in de hokken
grommen honden, afgebrokkeld
sponningen en daknokken

ijzerkleur van waterstromen
druipt langs schimmelige blokken
waar de schuwe waterspreeuwen
onderduiken in de golven

steile paden glad van steenslag
overspoeld dor donker water
achter lanen en steenwegen
de gebeeldhouwde trekpaarden

opgestapelde boomstammen
in de dorpen zonder welkom
katten naast gesloten poorten
hurken onder boerenkarren

straat- en windgedichten

I

eerst was er wit, een
ogenblik lang, toen ging
het over in blauw
en een blauwe wind
rustte op het avondvlies
naast een sater
hoe het daarna
zwarter werd, achter het riet
verzwavelde: niemand
die het ried

II

ik graaf een hoef op
(er heeft een paard gestaan)
uit dingen van wind
kies ik de lege knie
ik tast voorbij de lucht
naar een getakte maan
en naar paars wintergras
wie daar met sikkels zwaait
heeft vleugels aangeraakt
en kapte in profiel
een boom verweg gezien
heeft water glad gemaakt
en ook de dorst verminkt
een ding zou ik misschien
nog even willen zien
hout vol wintermystiek

III

opdat het paard niet schrikt
en het niet schichtig wordt
loop ik zacht over hooi
opdat het paard niet schrikt
wind ik een doek rond mijn hoef
loop ik niet in galop
over het stenige pad
hinnik ik niet en leg
in mijn mond het ijzeren bit
fluister ik als ik zeg
draaf toch niet van mij weg
paard zonder ruiters en haam

IV

hoe definitief
is het paard, hoe volmaakt
in stilstand. als het draaft
verliest het zijn spoor
in de wind, een rimpeling
en het is voorgoed heen
o, waar
is de gouden stal
waar het staat, met zijn knie
van zon en maan
en zijn hoofd van aarde

V

een wolk opent met zijn sleutel
het water, gaat
naar binnen en maakt de deur
achter zich dicht
en legt zich te slapen
en plotseling is hij daar
de avond

VI

zingende vogels gaan dood
hun tong wordt in pek gedoopt
plotseling zijn ze onhoorbaar
klokje in het ijs vastgevroren
ik tik. ik luister naar zangkoren
violen en gedruis van koper
maar geen vogel vliegt omhoog
wie zet de aarde voort

VII

achter de zon duwt de wind
de aarde in een diepe kuil
het lichaam is een tuin
en tussen wortels thuis
welk voetpad ligt nog open
stil. ik ben moe gelopen

VIII

in hout is het verborgen
in uiers, in
de dansende koe
in ijzeren paardehoeven
in koude winterjassen
die het hout heeft gekapt
in steen, in voetsporen
in hamers die de wind
met een spijker vast sloegen

IX

laat het water los
en de wind, laat de wolken los
en de steen, houd je vast
aan wat je mist
aan een woord
dat zich vergist
in de mond van slaap

zwanen

waar zijn de gestorven zwanen
zijn ze voorgoed verdwenen

eens dreven zij over het water
en verbleven zij in kastelen

waar zijn de zwanen begraven
liggen ze onder struwelen

zijn ze omhoog gestegen
boven de zwanehalsheuvels
onder de zwanehalshemel

oude wandelingen

maar de wind is een adelaar
die op ons jaagt, die ons kaal
plukt. we leggen onze snavel
tegen onze borstveren aan

de wind naait met zijn naaigaren
onze ogen dicht. wij draaien
rond een met zilver beslagen
kerktoren die we niet naderen

weggelegd worden we in de laden
van wind en weggedragen
in de diepste aardlagen.
niemand die ons terugvindt

gedicht

niet zijn grootvaders maan
niet de landstraten waarin
hij met droompauwen liep
niet zijn gebedsamulet
niet het wolkig gebied
tussen twee lippen in
niet zijn alledagswaan, niet
zijn doorschoten wiek
maar zijn gedicht

braakland

ze zijn vergaan, deze appels
platgetreden de akkers
en de rivier verzand

stormwind greep de takken
vuur beet in de balken
van de paardestallen
en stak ze in brand

hemel zonk in moerassen
nam de glans van het hakhout
van schorten, ongewassen
liggend in de wasbakken

in diepe waterputten
zakte de bol van de zomer
in zwarte ertslagen
sloeg neer het leeg maanlicht

tak

wat hangt en takt
daar toch die tak

wat wandelt tak
toch van de hak

wat is dat wat
die tak verbast

wat dat er hangt?
wat dat er valt?

gerucht

gehoord heb ik. wat?
geboorte van hoefslag
waaien van rag

gehoord heb ik. wat?
nasleep van sneeuwen
krimpen van steen

gehoord heb ik. wat?
wind van beneden
neerslaan van as

papavers

wat gebeurde
bij het nachtelijke
water?

sterren draaiden
rond het graanland
maanlicht proefde
van de braambes

hoe geschrokken
stonden laaiend
langs het maanveld
de papavers!

oog

het oog dat
de zee ziet
is een ander oog
dan het oog
dat de steen ziet

is een ander oog
dan de steen
die de boom ziet

dan de boom
die de maan ziet

is een ander oog
dan het oog
dat het oog ziet

ouder

het oudere water
zit onder oever-
gras, staart het oog
van de vis na

ziet de hiel
van de waarheid

het jongere water
ziet de zwaluw

vogels. vissen

gewone vogels zijn nooit
zo visachtig als de vis

ze zwemmen door het gordijn
van het lover naar hun kooi

en zitten daar op hun tak
gevleugeld, geschubd en gelakt

o waren hun vinnen rood
o waren hun kieuwen bloot

harp

op een vrolijke morgen
stond een harp

in het landschap een harp

stond in het landschap
op een vrolijke morgen

zo maar een harp

stond. met ogen gesloten
en gevleugelde handen

vrolijk te harpen

levensloop

was het voordien? en ouder?
legde het de afstand af
zonder onderweg te rusten?

het was voordien en ouder
en legde de afstand af
zonder onderweg te rusten

was het daarna? en jonger?
het was daarna en jonger
het rustte soms en lachte

het was voordien en ouder

hout

alle kruinen met mijn oren
alle takken met mijn ogen
alle bomen met mijn voorhoofd

alle stammen met mijn namen
alle bladeren met mijn adem
alle wortels met mijn haren

alle bijlen in mijn handen
alle scherp geslepen messen
alle schoon-gezaagde planken

alle zware houten kisten

stemmen

stemmen achter de rook
van verbrande takken. het jaar
ligt met het jaar
overhoop

bomen laten hun dood
overgaan in de mist
haas en hazespoor
worden uitgewist

kleiner wordt de genoot:
krekkel en merel en mus
maar januari wordt rood
en rechter de rug

tuin

I

beter is het de ziel en de adem
van de tuin in zijn mond te vermalen

beter is het haag en tuinpaden
te vermorzelen tussen zijn kaken

beter is het de roos dood te slaan
en zich te kammen en tussen zijn haren
de rozenbladeren weg te halen

II

de tuin schildert geblaas
de tuin is gebladerte
van de wind en zijn geblaas

de tuin ontstaat er
de tuin eet met graagte
wat er verschijnt op tafel

de tuin is een wandelaar
'stil liggen!' roepen de tragen
maar het is middag al en avond

III

de tuin is vol met vroom water
met vliespotten en deftige zalen
met dansplaatsen en inmaakglazen

zoals er verwantschap bestaat
tussen de potgrond van het lichaam
en gerimpelde huid van varens

de tuin valt onder het zwaard
elk paradijs komt te laat
maar geen dood leeft er volmaakter

vogel

van geen van de bladeren
houd ik zozeer als
van bladeren

die in de wind zich van
de boom losmaken
en liggen gaan

van geen van de vogels
houd ik zozeer als van
vogels die weggaan

zodat de lucht weer
leeg is, de hemel
het enige is dat

nog bestaat, leegte
zonder veren, zonder
bladeren

verweduwd

achter de berg
bleef de wind
al jaren weg

huwde de wrede
houthakkersknecht,
hieuw de rots
tot een zerk

achter de berg
verweduwd en heen
toog de zieltogende
knecht en verdween

goden

de moeilijke goden hebben we gehad
nu komen de eenvoudige

de ene zegt gras, de andere
wind

ze lijken op riet aan de waterkant
op paling

ze hebben geen vaderland
hun onderdanen wonen op erven
ze liggen in hooiwagens

hun koninkrijk is gekomen
de zwijnenhoeder ervaart het
de appels gaan ervan blozen

ijzer

ijzer is het, heeft
een kieuw, wandelt
onder de wielen van
de postwagen, van
de trein

een ziekelijke
wandeldrift, van gebergten
komt het

maar de mens blijft
in zijn huis, oudlieve
noemt hij zijn webbe

oud

een oud man sprak
een jong meisje aan
vanwege haar haar

prees haar haar, zei
dat de waarheid
in haar haar lag

zei orakeltaal, draaide
zich om, bleef staan
nagelde de wind

aan een boom, maar zij
voortvluchtig als
een kalfje sprak:

een out man sprac een
jone meysken aan

schoonheid

schoonheid is
een gebrek aan ernst

zoals een onbewegelijke vogel
geen vogel meer is

elk woord onhoffelijker
dan een getal is

zoals water vlees is
de golf een zwaard
dat de zee stuk slaat

wilg

de wilg moet uitblinken
derhalve roep ik de wilg toe
dat hij moet uitblinken

ik wil dat hij zijn naam
noemt, dat hij elk blad
zijn runderen toewendt

ik wil dat hij vrolijk
waakt over nevelen, wolken
dat hij oprecht nadenkt

over het gras, het koninkrijk
van de herder, dat hij snelwegen
voortijdig verlaat

zich terugtrekt in de naam
van het paard, eendrachtig
met het grazige hoefpad

dagloner

dagloner ben ik
wat ik schrijf lees
ik met moeite

kende ik maar bloemkool
wist ik van kippen
temde ik maar tijgers

ik at lelies, geurde
naar rijmen, kende
de letters

en tussen distels
maakte ik een dansplaats
voor vissen, leerde

de kunst van het
vliegen aan mussen
aan strohalmen

psalm

de heren zijn onze herders
zij leiden ons over ligweiden
naar wateren van recreatie
en rust van grazige weiden
ze bouwen voor ons snelwegen
zodat we ons kunnen verplaatsen
en zorgen voor treinen en vliegvelden
maken geluiddicht onze woning
niets zal ons ooit nog ontbreken
woningwetwoningen en sportparken
muren tegen onze vijanden
ze doorschouwen onze harten
wat goed is voor ons leven
weten ze, met zalvende woorden
noden ze ons aan hun tafels

steeds gaan zij ons voor, onze herders
leggen uit hoe we de weg vinden
in onze belastingformulieren
en waar we ons moeten vervoegen
voor visakte of een huurwoning
waar het politiebureau is of het stadhuis
en hoe door het dal van doods schaduwen
we het winkelcentrum kunnen bereiken
waar het ons aan niets zal ontbreken

waar zouden we zijn als de herders
zelf zouden gaan dwalen, ten prooi
zouden vallen aan twijfels
niet meer treden in sporen van waarheid

niet met stok en staf ons voorgaan
en het kwaad niet meer zouden vrezen?
is dan tot in lengte van dagen
geen geluk meer om onze schreden
in het aangezicht van onze belagers?

architectuur

als je een brug wil bouwen
maak dan eerst een rivier
of liever: bouw eerst een stad
die aan de rivier moet liggen
en bouw dan pas de brug

bouw de brug zorgvuldig
bouw ze hoger dan de lucht
maak ze voor de vogels
voor engelen en voor luchtballonnen
leg de brug aan tussen wolken
nee: bouw de brug van wolken
neem er de snelste wolken voor
sneller dan licht waarover je voorspoedig
aan de overkant kunt komen
waarover andere wolken kunnen reizen
zoals het licht reist

nee. bouw een stad van wolken
een rivier van wolken
maar maak de brug van ijzer
die de wereld verbindt met de wereld
die boven verbindt met beneden

bouw een brug niet voor mensen
bouw helemaal geen brug
bouw de idee van de brug

brief uit de stad

de stenen groeien hier harder
dan gras. elke dag grazen runderen
dichterbij autowegen

men zegt: nederige akkers
men zegt: ploegscharen
men wil wel een kookboek van melk
rivierlandschappen vol windvissen

maar waar wij wonen zijn hazen
zonder wandelstaf achter
het maanlicht vertrokken
naar niemandswohnungen

een kleine schreeuw
klinkt daar op
van besneeuwde uil

grasgedicht

een mondvul gras
is alles wat
er is en was
en wat ik eet
en waar ik zink
is immer gras

maanlicht en haas
eten van gras.
licht zij het graf

dit oog is gras
de danspas: gras
liefde is gras

spreek

spreek de wandelaar niet aan
laat hem gaan in
zijn reismantel

houd de deur niet voor
hem open. laat zijn
hond buiten staan

maar als het nacht is maak
de sterren open, dat
hij kan slapen

geheim vlak

zo is het gebeurd, ergens de wereld, begonnen aan de randen.
daarna de randen naar elkaar toegeslagen, gedrukt met de
duim de vlakken. er is een daarboven. dat zich omlaag houdt,
dat zich voegt. of zich niet voegt? gekomen is het, en het is
naderbij.

gelegd is het, met kruinen. waar iets gezegd is. dat heeft zich
voortgezet. het heeft zich naderhand vereenzelvigd, is zich
gaan voegen bij het onvervoegbare, totdat het weer ver geruis
werd dat zich even verzichtbaarde.

geheven als een hand die iets draagt zonder lucht daartussen,
gekruld boswerk dat zich erzamelt en dat verakkert, kruimel
wordt, vernederd en veropenbaard. nergens is geblazen, de
wind achterom, liggend bij hekken en portalen.

elk geluk is rond, is van beneden en van boven, is gekruld, bij
elkaar gezet en daarna van elkaar los geworden, het is omhoog
lopend tot onder de hemel, blijft staan daar, wil niet hoger, wil
zichzelf vasthouden, stil houden. want wat daar is, dat is geen
wolk.

Portret van een landschap

I Bezijden

Waar het licht is, vult het de vlakken, ontvouwt het zijn
zwarten, legt het schaduw op vierkanten, daalt het onder het
vlak: een water misschien dat stil lag.

En het wreedste in de struik, het blijdste, de grond daaronder
angstig. Wat het daar nadert, nadert het langzaam.

Als het nabij is? Waar zal het zich neerleggen? Waarvoor zal
het zich hoeden, waar zal het zich bergen?

Alsof het er niet was. Iemand zag het en toen was het er.
Nooit was het er vroeger geweest. Die het gezien had was
daarna weggegaan, was er daarna niet meer.

Alsof het terug was onder het blauwe, weggenomen was van
het gele.
Alsof het bij sparappels was gaan wonen, bij eikebladeren,
gegaan was naar het stille van varens, naar kelders, naar zolders.

Dat vlakke was er: een pad.

Alsof het later geworden was, alsof het eerder was begonnen.
Alsof het er vroeger geweest was, ervoor was, erna. Alsof het
daarna op was gehouden, weer was begonnen, schuil was
gegaan.

II Overpad

Dichterbij komend achter de schuinte waar het lang had
gelegen, een allerarmst vlak was. Terugkerend naar wat zich
omhoog had gehouden, met zijn schaduw gezonken was,
zich had verborgen.

Plat was die ruimte: een paard. Kort was die ruimte: twee
golven.

Rond is het en rolt voort naar een plek waar het geel kan zijn,
tussen het blauw geel kan zijn, schuiven kan tussen het geel en
het geel. Waar het onbedekt is, over een laagte gaat, waar het te
water raakt, bol wordt, kolk wordt.

III Landschat

Laag als zand is het. Alsof er wind gevallen was, paarden er hadden gestaan. Alsof het gestut was met bomen, tuigage van lucht, touwwerk en rondhout. Alsof de rivier een kierend diep was.

Stil staat het en kijkt. Alsof het wil opstaan, alsof het wil gaan. Waar het niet is, wil het zijn, wil het blauw zijn. Begeeft zich er binnenin. Gaat daar liggen, wordt gezien, zichtbaar wordt het, zichtbaarder. Wat zich daarachter vertoont, heeft er altijd al gelegen.

Als het er is, is het er voorgoed, alsof het er altijd geweest was, zoals het er ook altijd zijn zal. Want waar het is, is het.

IV Waailaag

Even nog is het daarachter zichtbaar, getroost om wat het ziet.

Wat zich raden laat, is ver. Wat zich niet raden laat: ook dat straalt.

Slaat een pad in, het allerarmste. Gaandeweg wordt dat geel, honderd jaar wordt het, blauw wordt het.

Zoals het daar stil ligt, op een plek waar het stil is. En binnenin zichzelf is en niet weg wil. Is waar het zijn wil, niet ver van de plek waar het al is.

Wind is er heengewaaid, over het gras heengewaaid. En dat het daar is. Alsof het er nooit weg was. En dat langzame rozen komen achter de haag, en dat er andere hagen lopen en dat daarachter het blauw is. En dat het daar overheen waait, over wasgoed heen waait, over korven heenwaait. Dat het over rozen heen waait.

En dat dit waaien er was voordat het denken werd. En dat de wind dit waaien terug wil, al moet het dat andere verliezen.

En dat dit overal daarachter is, eindigheid na eindigheid, en dat elke eindigheid oneindig is.

V Bladlicht

Dat het beweegt maakt het stil.
Dat het er is. Hoe lang nog dat het er is en dat het bestaat.
Tot het voorgoed bestaat.
Zo zal het gaan, zoals altijd: zonder te bewegen gaat het.
Gaat het ernaast, gaat het terzijde? Gaat het?
Waar het is. Waar gefluister is, alom gefluister.
Waar het zich bevindt.
Waar het van elk blad het innigste vindt, waar het kan lispelen.
Waarheen het op weg is, waar het altijd al was omdat het
ergens is.
Waar het tilt aan het kleinste. Waar het gewichtloos is.

VI Dwaalgast

Waar het geel is, kijkt het terug, bij het karrespoor met de distel
kijkt het. Niet weet het waar het is. Verbijsterd raakt het door
het liggende. Kan het met vingers niet aanwijzen: daar en daar
en daar.

Het verste korenveld verliest het uit het oog, het nabije riet.
Struikelt over hazen, lacht angstig onder de vlierstruik. Ziet de
waterput niet, het paard achter de haan. Geeft geen gehoor aan
de braamstruik.

Verdween het achter akkers? Was het sindsdien niet meer
gezien? Verdiepte het zich in het spiegelende? Sliep het waar het
water liep? Verborg het zich achter zwanen?

Dat daar doodlopende paden waren, dat daar wind gaande was,
dat daar greppels waren vol sprinkhanen: het wist het niet.

Neergelegd heeft het zich onder de verste lucht, is daar gebleven.

VII Afdrift

Aan alle kanten is het zichtbare zichtbaar, trekt zich daarna terug, wordt kleiner. Zoveel licht: tot aan de verblinding.

Zoveel duisternis: daarin verliest het zich.

Iets wil het kennen voor het nacht wordt. Het schuift door onder het liggende: of het daarginds is. Achter het water gaat het: of het omhoog gaat. Wat is hoger dan water? Wat is lager dan water?

Het staat en is rond. Of is het niet rond en hangt het?

Wat daar omheen is, is het vlakke. Paden zijn er: wat iemand zich herinnert. Als de smaak van zichtbare druiven.

Kon het maar liggen zoals de akker ligt. Kon het maar ongeogst blijven en ongemaaid. Kon het maar troost zijn.

Ontmoet het dit en waar? Staat het bij een boom en wacht het? Is het bij de bocht met de vis? Staat het stil waar het is? Is het er als het komt, bij wat daar waait, wat daar aan de zoom gezien wordt? Even staat het, zoveel wind in zijn afscheid.

Waarom is het hier, rust het hier uit, ligt het zo, wordt het weggedragen en neergelegd waar iemand het kan zien, waar het niet meer kan weggaan.

Zover als het te zien is, is het overal, maakt het de wind overal donker.

Het is ergens en het staat er. Nergens komt het vandaan, nergens gaat het heen. Nog even is het te zien. En daarna.

VIII Windingsbreedte

Waarom komt het en kijkt het? Waarom is het rond en geel en stijgt het? Maar dat zwarte dat daar staat, dat daar gekomen is, van zo ver vandaan: alsof het er altijd was.

Vanwaar en waarheen? Sinds het gekomen is, is het weg aan het gaan: uit zoveel ruimtes, uit zoveel kamers. Of was er geen kamer?

Waar is het eerder gezien? Op een plek waar het verscheen? Was het daar voordien? Snel was het al niet meer zichtbaar: naar welk vlak ontkomen? Wacht het daar?

Alsof het iets gezegd had. Streek daarna veer. Bleef liggen. Zweeg enige tijd, kroop daarna omhoog, ging verder.

Ligt terzijde, ligt erin, is rondom, houdt zich daar stil.

Zover als wit wit zijn kan, is het in het blauw. Zo achterwaarts is dat blauw dat onder zijn schouder door kijkt of er iets ligt. En er ligt niets. Verder naar achteren wil het kijken, dat het daar zijn kan.

Maar als het niet meer kijkt: legt iemand het dan neer waar het niet liggen wil? Als het maar het verste blijft!

Het is er nog niet. Niet dat iemand het zien zal als het er is. Misschien is het er al, van een andere kant gekomen, blijft het staan waar het kijkt.

En zo zal het zijn, altijd weer opnieuw zal het zo zijn: blijft het of vertrekt het, is het in het blauw, loopt het weg, kijkt het toe?

IX Hangplaatsen

Waar het blauw vlakker is dan lucht ooit kan gelegen hebben,
waar water ronder is en lager.
Waar het waait, waar het waaien liggen blijft, waar het is tussen
bladeren, waar het bij het rustige is en bij het laatste.
Waar het nadert, waar het afdaalt en rood wordt. Waar het
omhoog loopt en donker wordt. Waar het eens had gelegen.
Waar het achtbaar was.

Hoe gering het is wat het wegblaast. Hoe het daar in zijn
smalte ligt. Alsof het kan troosten.

Opgegaan is het en neergegaan, en toen is het gebleven, met
iets daarachter dat luistert naar wat geweest is.

X Windstelsel

Het is het water dat is. Er is het blauwe van water dat is, zoals is
wat beneden is en wat boven, zoals het vallen is, zoals het stijgen.

Waar het is woont het. Waar het heengaat is het donker, komt
het aan de rand. Als het kijkt kijkt het omlaag, valt voorover,
houdt zich vast. Aan vogels? Aan gras?

In die naam wil het wonen. Het loopt naar de naam: langs de
landweg loopt het. Niemand woont in de naam. De naam is.

Wat daar ligt is geel. Als het opstond en blauw predikte?

Als het dit terug vindt, hoe moet het dit dan dragen?
Hoe moet het dit verder dragen?

Achter dit alles is het. Er is daar een plek die niet van licht is en
niet van lucht. Daaraan sterft het.

XI Hellingpad

Het is gaande naar het andere, en nu ligt het naast driesprongen,
bij de draaiing van de wind ligt het, bij een plek vol zilver.
Daar ook is het denken.

Waar het komt is het blauw, waar het kijkt is het geel.

Is niet meer, is van de struik, is van wat onder de struik is.
Regen is daarin, dat wat na de regen komt, wat ouder is dan
regen. Alsof er nooit meer blauw zal zijn.
Is in handen van het vallen. Heeft de kleur van het vallen.
Heeft het geluid van het vallen. Valt in het vallen.

Waarom is het vlak daar gedraaid, ligt het niet meer waar het
waaide, is het het koren binnengegaan?

Het is er toch? Maar als het weggaat, zo ver als het weggaan
kan, gaat het dan daarheen waar het altijd al was?

XII Vergrassing

Ook als het donker is, is het. Ook als het weg, is blijft het. Het is achter al het andere. Waar het niet meer is, komt het. Iets in de verte is het, komt naderbij, legt bloot waar het is.

Maar als het voorbij is? Nog is het er en denkt na. Het ligt zoals het gevallen is, naar de kant van het zichtbare, naar de kant van het hooien.

Het is in de halmen. Waar het verder loopt, is er het schuine, naast een driehoek van blauwte. Geel is het van terzijde.

Was het hier eerder? En was het dit vergeten? Stilstaande omringt het zich met stilstand, verliest er zich in, nadert zichzelf.

Van alles wat daar was, is dit gebleven: troost als een doek om de ogen, meest nabije troost die nadert en weer weggaat en staan blijft en weer nadert en weggaat.

De dichter en het woord

Als een kind verzen leert schrijven zijn ze vaak van een ongeloofwaardige oorspronkelijkheid. Het kind staat fris tegenover de taal. Spelenderwijze vloeien de versregels uit zijn pen. Het zijn de woorden die het kind meenemen naar de wereld van het gedicht. De woorden maken het kind tot dichter. De taal geeft het kind toegang tot ervaringen en gevoelens die het buiten het gedicht niet kent en als het ze wel kent niet zou willen uiten. In de praktijk van alle dag evenwel verwerpt het kind zijn eigen gedichten. Zo gauw het aan de poëzie van zijn kindertijd ontgroeid is, schaamt het zich over zijn eigen schrijfsels. Hoe komt dat? Is de omgeving van het kind zo poëzie-vijandig? Is alleen het kind waarlijk dichter en is de volwassen dichter een kind?

Het kind kan, daartoe aangezet door de taal, zijn eigen gevoelens in beeld brengen. Wordt het daartoe niet aangezet, dan blijven de uitingen van deze gevoelens achterwege. Ze bestaan als het ware niet. Zo kan de taal ons opwekken dingen te zeggen die we van ons zelf niet kennen. Een mens komt er niet gemakkelijk toe in het openbaar over zijn diepste ervaringen en gevoelens te spreken, maar hij toont ze, weliswaar vaak verhuld, zo gauw hij verzen schrijft. Het is dan of die emoties niet van hem zijn, hij is er niet meer verantwoordelijk voor. Ze zijn niet bestemd voor een bepaalde persoon, ze zijn bestemd voor alle personen of voor niemand. Ze zijn niet meer gebonden aan plaats en tijd van ontstaan, ze zijn van alle tijden en van alle plaatsen.

Geen enkel ogenblik van het leven is de mens van het leven bevrijd, behalve in de poëzie. In de poëzie beheersen, zij het tijdelijk, het kind en de volwassene het leven. Iemand die een gedicht schrijft is meester van zijn leven, net als degene die het

gedicht leest. De dichter heeft woorden gevonden die zijn bestaan verhelderen. Hij heeft van zijn gevoelens en van zijn ervaringen een taal-kunstwerk gemaakt.

Veel dingen kennen we niet. We kennen ze niet verstandelijk en we kennen ze niet gevoelsmatig. Maar in het gedicht denken we de dingen te kennen. Het is een illusie, maar een illusie die zo lang duurt als het gedicht duurt. Woorden zijn duurzamer dan ijzer.

Wat vermag een maaksel van taal? Wat vermogen woorden die in enigerlei verband op papier gezet zijn? Voor wie ze leest is het alsof er geen woorden op papier staan maar de dingen zelf. Iemand die het woord 'eeuwigheid' gebruikt in een gedicht heeft de eeuwigheid zélf opgeroepen. Iedereen die dat woord leest, zo denkt de dichter, moet de diepte voelen van de eeuwigheid zoals de dichter deze in zichzelf heeft horen klinken. Als Nietzsche zegt 'O Ewigkeit, du Donnerwort', dan is er die afgrond. Alleen als het woord opgenomen is in een gedicht wordt het begrip 'eeuwigheid' een ervaring die als een donderslag is. In het gedicht zijn de woorden zodanig dat ze onherroepelijk voeren tot de verpletterende ervaring die eeuwigheid is. Oskar Loerke zegt in zijn gedicht 'Strom': 'Ich ahne, die Ewigkeit wil beginnen/Mit einem Duft von Salz'.

De dichter heeft geen eigen naam voor de dingen. Hij heeft er een naam voor die van iedereen is. Elk gedicht is gemaakt van woorden van iedereen. Poëzie onderscheidt zich hierin van de spreektaal, dat de woorden zodanig gekozen zijn dat er dood en eeuwigheid, aarde en hemel in meeklinken. Elk woord evenwel ligt vastgeklonken aan zijn klank en betekenis. Dus is het gedicht een haast onmogelijke opgave. De dichters kunnen geen volstrekt nieuwe woorden uitvinden. Ze moeten het doen met de

vertrouwde. Daarom die bijna wanhopige poging van de dichter de woorden steeds nieuw te doen klinken. Hij moet vele middelen te baat nemen om het gedicht te isoleren van alle andere taaluitingen, middelen van de taal zoals rijm, maat, ritme, omkeringen van de zin, het breken van de syntactische constructie, het elimineren van zinsdelen, vergelijkingen, nieuwe woordverbindingen. Waar het gedicht eindigt, eindigt ook de poging van de dichter de taal als het ware te zuiveren en gaat hij over tot de orde van de dag. Dat wil zeggen dat hij zich, zoals ieder ander, bedient van de spreektaal.

Iemand die gedichten schrijft weet niet méér van het bestaan af dan ieder ander. Maar hij heeft weet van woorden. Hij ervaart het leven door middel van woorden. Een andere pretentie kan hij niet hebben.

Landwegen wil ik gaan door mooie zomeravonden, zegt Rimbaud, een wandelaar die met gevleugelde voetzolen holde over de wegen. Hij werd gedreven door de zucht iets fabelachtigs te verrichten. De dichter in hem evenwel wist dat hij uiteindelijk nergens hoefde aan te komen, nergens hoefde te belanden, dat daar waar hij zich bevond het fabelachtige was. De dichter zoekt geen geheim, hij weet dat het geheim daar is waar hij staat. Het treedt te voorschijn zonder dat hij het hoeft op te roepen. De verte is dicht bij hem. Alles is voor hem nabijheid. Waar is datgene wat hij zoekt? Het is waar hij zonder zich te verplaatsen, gaat. Niet waar hij aankomt is het blijvende, maar daar waar hij is, namelijk in het gedicht.

De dichter wandelt bedachtzaam. Hij weet dat het meest begane pad het minst bekend is. Hij weet dat het leven een wandeling kan zijn. Dorothee Wordsworth schreef in haar dagboek dat de

dagelijkse meditatieve wandelingen met haar broer William door het Lake-district ‘heerlijke wandelingen’ waren. Wat is wandelen, als het ook niet een reis is in de gedachte, zoals de Engelse dichters tot en met Tennyson deden?

Wandelen is bij uitstek een meditatieve bezigheid. Het is als lezen en als schrijven met de wind en de bladeren, met de bomen en de struiken. De wandelaar neemt deel aan de bewegingen van de grond. Hij rolt mee met de wind en met de stroom, hij stapt voort als een paard, als een mug, als een wolk, hij voelt in zijn hoofd de hemelbol razen. Hij voelt dat hij lichaam is, met voeten en benen, met schouders en knieën. Hij weet hoe gras aanvoelt, wat de wind met zijn haren doet. Hij kent de hardheid van hout, de zachtheid van bladeren. Hij hoort wat insecten met hun vleugels doen. Ook kent hij de kracht van de borstveren van vogels en het dorpse getokkel van stoffige kippen.

De wandelaar weet dat hij omgeven is door dingen die hem aangaan. Hij staat ermee op goede voet. Maar ze blijven hem in wezen vreemd. Wat volledig gekend is, verliest zijn mysterie. In het gedicht zijn de dingen teruggebracht tot dát onkenbare dat tegelijkertijd volslagen kenbaar is.

De dichter moet het niet-gewetene aan de orde stellen. Bijna alles is het niet-gewetene. Wat wij weten weten wij niet. En eerder moet hij het mysterie groter maken dan het verkleinen. En zelfs het meest eenvoudige gedicht voegt iets toe aan het niet-gewetene. Het gedicht is de religie van de dichter.

En hij bedenkt hoe schamel de woorden zijn die hij ter beschikking heeft, hoe nietszeggend ze zijn als hij iets wil aanduiden wat groter is dan hij zelf. Bestaat er misschien een taal die we niet kennen en is er het gedicht opdat we die taal leren kennen?

Moeten we woorden uitvinden? Heeft het kind woorden die, als het ouder wordt, verloren raken? Zijn er woorden die we in de loop der eeuwen kwijt zijn geraakt? En zijn de woorden die we overgehouden hebben de minst waarachtige, de leugenachtige, de masker-woorden, woorden die de dingen omhullen in plaats van ze te onthullen? Kunnen we de verloren-gegane woorden in het gedicht weer oproepen? Is het mogelijk dat wél onze jaren toereikend zijn maar niet onze woorden?

Of misschien zijn onze subtielste ervaringen en gevoelens wel nooit en nergens onder woorden te brengen. Misschien hebben we gevoelens ontwikkeld die zo verfijnd en nieuw zijn dat we er pas in een verre toekomst woorden voor kunnen vinden.

Of zijn bepaalde gevoelens daarentegen in onbruik geraakt en zijn andere ervoor in de plaats gekomen?

Wat betreft het ontoereikende van woorden. We hebben bijvoorbeeld maar één globale naam voor datgene wat iedereen 'boom' noemt. Maar deze boom is een heel andere verschijning als het windstil is dan wanneer de wind in de takken zit. En toch zeggen we in beide gevallen gewoon 'boom'. Een boom in het donker is anders dan een boom in het licht. Een boom met sneeuw op de takken heeft eigenlijk niets meer van de boom zoals hij des zomers in het veld staat. En hoe bijvoorbeeld moeten we een boom noemen die geveld is en met smartelijk krom-getrokken takken op de grond ligt? Toch zien we in elk gedicht de boom vóór ons staan alsof hij een mens is. Dat is het mirakel dat de dichter voor ons gewrocht heeft. Met doodgewone woorden.

Neem de wind. Ook die kan de dichter tot leven wekken, ook al mist hij er de woorden voor. De wind heeft talrijke namen die de vogels misschien kennen maar waar de mensen geen weet

van hebben. Elke dag, ja elk uur is de wind anders. De wind kan niet onderzocht worden op zijn mogelijkheid om op een andere manier onder woorden gebracht te worden, tenzij door dichters. De dichters proberen het telkens opnieuw en telkens anders in elk gedicht. De wind is de grote onbekende. Iemand die dagenlang wandelt weet dat de wind erom smeekt benoemd te worden. Maar dichters zijn vaak sprakeloze mensen die sprakeloos móeten zijn en die niets anders hebben dan wat de taal hen aanbiedt.

De wind heeft vreselijke namen die de storm kent. De wind heeft vriendelijke namen die de wolken kennen. De wind heeft zoveel gezichten. Wat weten we van de strevingen van de wind, wat van de armen en de benen van de wind, de lokroep van de storm, de orkaan, de zuidenwind en de noordenwind. Hoe raakt de wind het lichaam aan? Waar begint zijn betovering, zijn verrukking, zijn lediggang? Waar gaat de wind naartoe als hij opstaat en hoe vaak verandert hij van gedachte?

De wind moet gekend worden, de woorden voor de wind moeten gekend worden. Maar wie schrijft de namen van de wind op? Wie gaat de diepere gronden van de wind na? Wie wil broeder en zuster zijn van de wind, wie zijn gelijke? Hetzelfde geldt voor de lucht, voor zon en maan, voor de gang van het dier, voor het menselijk bestaan. Voor wie alles vanzelfsprekend vindt, is lucht lucht, wind wind en zijn stenen stenen. Maar voor het kind en de dichter zijn ze niet vanzelfsprekend. Licht en lucht, mens en dier, ja het menselijk bestaan, moeten opgenomen worden in het rijk van de poëzie. Alles moet eindigen in het gedicht.

Voor de wandelaar en de dichter is de lucht een geheimzinnige plek die op de ene plaats een andere kleur heeft dan op de andere

en die zich richt naar de vormen van de ruimte. Maar waar is de ruimte en hoe is ze boven en hoe beneden? En is er wel een boven en een beneden? De longen kennen de lucht. De wolken rennen door de lucht heen. De lucht is niet het domein van de weerkundige, niet van de ruimte reiziger. De lucht en de wind zijn het domein van het poëtische. De dichter weet ze te duiden, de dichter maakt ze tot aardse lotgenoten. Hij maakt de lucht tot een huis waar de mens kan zitten en liggen. De lucht wordt met wieken bevestigd, met pauwblauw getooid, door goden omringd. Hij blijft er namen aan geven, hij roept hun bestaan op en maakt hen tot een glorieus verschijnsel. Elke vaststaande betekenis doet hij te niet. De lucht wordt een rollende kar die door de ruimte davert. De dichter hoort het geratel van wolken, paarden die er doorheen trekken als zwetende sterren.

De dichter wil niet weten van eenduidigheid. In het gedicht moet alles alles betekenen. Hij neemt geen genoegen met het eerste het beste woord voor lucht. Hij beweegt met zijn woorden, verwerpt ze, koestert ze, is ervan vervuld. Woorden kunnen hem vervreemden van de dagse werkelijkheid, maar ze kunnen hem ook tot het hart van de dingen voeren. De dichter is een koele drinker van de alcohol van woorden. Hij raakt erdoor in een roes van nuchterheid. Hij weet hoe hij de woorden in het rechte spoor kan zetten, weet welke richting ze uitgaan, hoe ze van plaats verwisselen, wanneer ze aankomen. Hij weet in welk gezelschap ze passen, welke kleur ze kunnen aannemen, hoe ze in de ruimte staan, zitten of liggen, hoe ze elkaar kunnen omarmen. Hij heeft weet van hun lengte, hun korte armslag, hun snelheid van voeten. Misschien kent hij zelf de weg in de wereld niet, maar hij weet de weg van de woorden, waar ze beginnen, waar ze eindigen.

Hij heeft een innerlijk oor voor wat er onder de woorden

leeft, wat er door hen gefluisterd wordt. ‘De werkelijkheid interesseert me niet’, zegt de dichter H.C. Artman. De dichter interesseert zich voor woorden. Niet voor het woord dat de werkelijkheid verkondigt, maar voor het woord dat naar de onwerkelijkheid voert. Hij moet het onwerkelijke, het niet-bestaande verkondigen. Hij moet de strikte waarheid verkondigen omtrent het onbestaanbare, de nieuwe wereldorde uitvinden van een heelal van woorden. De dichter gaat de onbegaanbare weg naar het niets.

De dichter zoekt niet alleen naar de sublieme, maar ook naar de alledaagse woorden, naar de woorden die bijvoorbeeld de timmerman gebruikt, de boer, de landmeter. Hij luistert op straat en in winkels, in treinen en op perrons naar woorden die de ene reiziger en de ene voorbijganger tegen de ander zegt, hij leest de opschriften, de uithangborden, affiches en posters, luistert naar reclameboodschappen, want overal kan de poëtische boodschap vandaan komen. Hij leest avond na avond in verstorven gedichten, bekijkt oude gravures en het kan dan gebeuren dat een gedicht van een andere dichter hem op weg helpt om het pad naar een nieuw gedicht in te slaan, al is het maar dat hij een woord verkeerd leest en zo tot het gedicht komt.

Hij die een gedicht leest legt de weg van de dichter terug af. Hij ziet opnieuw wat de dichter als eerste zag. Als de lezer het gedicht niet als nieuw ervaart, is de dichter niet geslaagd. Dan blijven voor de lezer de woorden dood. Het gedicht lijkt misschien op een gedicht maar is het niet. De dichter zegt bijvoorbeeld in het gedicht dat hij op een landweg staat, maar de lezer voelt dat het niet waar is. Er is geen landweg. De dichter heeft die landweg niet gezien, geen bermen, geen bomen. Als de lezer niet mee kan lopen op die landweg, niet er zijn voeten

kan neer zetten, niet de wind door zijn haar voelt, heeft de dichter geen nieuwe landweg gemaakt, geen nieuwe bomen, geen nieuwe horizon. De dichter heeft niets gezien. En de lezer ziet dus ook niets. Johannes Bobrowski zegt: 'Lehr mich reden, Gras, lehr mich tot sein und hören'. De dichter Richard Wilbur: 'Alle groen is dieper dan iemand weet'. De dichter moet het groen groener zien dan een ander en er de woorden voor vinden, anders is er geen groen.

Wat is de dichter anders dan een niet-kenner, een niet-wetende, iemand die op weg is naar woorden die hij niet kent, die hij nog zou moeten uitvinden. Zij die schijnen te weten hoe de dingen eruit zien, ontmoeten soms op hun weg de dichter die hen zegt dat hij het in elk geval niet weet en die daar getuigenis van aflegt. De dichter neemt zijn toevlucht tot het gedicht. Het gedicht is de reddingsplank van al wat er bestaat. Op dit vlot kunnen de dingen overleven, worden zij genoemd met hun echte naam, worden zij gekust op alle plaatsen waar ze arm zijn, zoals Delmore Schwartz in een ander verband zegt. In een gedicht kan de dag de nacht zijn en andersom, kan het armste het rijkste zijn, het minst getooide het prachtigste, het meest donkere het lichtste. In een gedicht worden de rollen omgedraaid. Eigenlijk wil de dichter onwetend zijn. Want zijn onwetendheid maakt zijn ogen geschikt om de dingen te zien zoals ze zijn. Hoe minder hij weet, hoe toegankelijker de dingen voor hem worden. Hij moet ze telkens opnieuw voor het eerst zien. Hij moet ze kunnen ervaren als een genade, iets wat hem om niet geschonken wordt. Hij moet de dingen opnieuw maken. De dingen die hij niet weet schept hij zelf in taal. Hij wil zeggen wat nog niet gezegd is, waarvan nog nooit gehoord is. Hij gebruikt alle mogelijkheden van de taal om de dingen gezegd te krijgen. Hij past het ritme van zijn bloedsomloop aan aan die

van de taal. Hij geeft de taal zijn lever, zijn longen, zijn nieren. Hij moet de mystiek van zijn lichaam geven aan de taal. En waarvoor dit alles? Opdat de lezer uitroept: Dit is een gedicht! En niets van wat waarlijk poëzie is, is in de loop van de eeuwen verloren geraakt. De gedichten van Sappho zijn ons nog steeds nabij. Ze zijn van alle tijden. Ze zijn van dat metaal gemaakt dat nooit roest, van het metaal van woorden. Eerder zal de mens van de aardbodem verdwijnen dan dat haar gedichten verdwijnen. Als het gedicht zijn vorm gekregen heeft, kan geen oorlog erop inwerken, geen overstroming, geen aardbeving. En iemand die het leest wordt anders. Zoals telkens opnieuw onder de lezende blik het gedicht anders wordt. Maar nooit zal het gedicht geheel gekend worden. Een gedicht dat geheel gekend kan worden is geen gedicht.

Het gedicht weet niets, verkondigt niets, preekt niets en leert niets. Het kan niet gebruikt worden voor wat voor nuttig doel ook, het dient er niet voor om het leven te verfraaien, het geeft geen levenswijsheden. Het gedicht is nergens goed voor en heeft waarde in zichzelf. Het vervangt niets, het deelt niets mee. Het gedicht is gewichtloos en heeft toch gewicht. Het is niets en toch betekent het alles. Het is een ding van schoonheid en toch kleedt het zich in een eenvoudig gewaad. Het gedicht is het onvertrouwde en het is alsof men het altijd gekend heeft. Het kent geen wijsheden, maar het is alsof de wijsheid zelf aan het woord is. Men kan het gedicht vergeten, maar er komt een dag dat men het zich herinnert. Men kan in het gedicht wonen, men kan ermee leven buiten het leven om. Het vervangt het leven, soms. Daarom is het gedicht niet geheel te verklaren, net zomin als de mens te verklaren is, groei, steen of aarde.

‘Ik streef naar de volledige armoede van het onderwerp’, zegt Paul van Ostayen.

Er blijven alleen woorden over en die in de beste volgorde. Eenvoudiger kan het niet, diepzinniger kan het niet, verhevener kan het niet, banaler kan het niet. En toch is, na alle beschouwingen die men over poëzie ten beste geeft, dit het enige dat stand houdt.

Ik zou willen dat de poëzie op de vlucht slaat zogauw iemand denkt het geheim van het gedicht op het spoor te zijn. Over poëzie spreken leidt tot misverstanden. Men kan alleen met poëzie over poëzie schrijven.

Inhoudsopgave op titels en beginregels

Aanschouwing	35
aarde	80
abraham	61
ach	117
<i>achter de schaduw van de steen</i>	146
<i>achter de zon duwt de wind</i>	164
achterdocht	53
advertentie	36
Afdrift	207
<i>al dat vallen, moet dat dan</i>	142
<i>alom wordt gras hoog</i>	103
<i>als een slaap</i>	94
<i>als zondag, dorpen</i>	102
april	104
arcadië	68
architectuur	195
ardennen	156
beroid	50
Bezijden	201
bij de rivier	75
bitter	105
blad	81
Bladlicht	205
bloem	28
bloem	82
boeren	64
braakland	170
brief uit de stad	196
daaronder	106
dag	45

dagloner 192
 dames 71
 de boom 58
de handen voor zijn gezicht 145
 de lippen 76
 denkende 72
 De stillen 34
 de wang van de winter 107
 de wind is de zwarte 56
 dieper 125
 donker 47
 dood 83
 doodhout 108
 dorp 54
 dorp 84
 dorp 109
 dorpskerk 85
 duiven (1) 62
 duiven (2) 63
 Dwaalgast 206
een oud paard is opgestegen 138
een wolk opent met zijn sleutel 162
eerst was er wit, een 158
 einde 66
 elders 67
 erts 59
 gedicht 128
 gedicht 169
 geen woord 48
 geheim vlak 199
 gerucht 172
God oppermachtig, klein voor eeuwig hebt gij mij gelaten 14

goden 187
 grasgedicht 197
 groeischap 79
 haar hand 151
 half 52
 Hangplaatsen 209
 harp 177
 heel stil 129
heel stil verwilderde hij, wiste 139
 heilig weer 110
 Hellingpad 211
herfst is het in mijn gebergte 143
het denken valt vaak in slaap 137
Het geraas van het leven, het gruwzaam lichaam, het blikken 15
het is vol koren hier, het is gelegd 144
 het oudere 111
 hij (1) 130
 hij (2) 131
hoe definitief 161
hoeven en hoornen, de scheve 97
hoe zij zweeg, tijdig 95
 hoog 112
 hoor 60
 hout 179
 Huis 31
 huis 86
 iemand 113
 ijzer 188
ik graaf een hoef op 159
Ik grijp het gras en ruk aan de schokkende aarde 16
 Ik schuil 30
in hout is het verborgen 165

Instructies voor een landschapschilder 93
inzage 127
kerk 69
Klagen en smeken en nachtenlang wakker liggen 22
knie 153
knieval 135
laat het water los 166
Lachen, verrukte gebaren, enkels tot streling gebogen 21
lachend 44
landlust 114
Landschat 203
leeg 73
Lente 217
leven 115
levensloop 57
levensloop 178
licht 46
licht 87
licht 116
losser die wolken, neem 96
meester der koude vlakten 141
Midden in Mei zie ik een landschap in het najaar 19
minder 55
moeiteloos 132
mond 118
naast 119
Nacht en najaar 12
najaar 51
neem het waar 100
nimmer 121
ode aan de keukenstoel 91
ode aan het gras in augustus 126

Onbenoemde 33
onbevlekt ligt de wind 98
oog 174
opdat het paard niet schrikt 160
oud 189
oud licht 120
ouder 74
ouder 175
oude wandelingen 168
Overpad 202
paard 70
paarden 49
paard in weiland 65
papavers 173
penseeldun 77
Portret van een landschap 200
psalm 193
regen 88
schilder 152
schoonheid 190
Slingers en kleurige bogen, fonteinen en fluistrende parken 13
spreek 198
Spreken 32
stal 89
Steen 11
Steen 29
steen 122
steen 147
stemmen 180
Ster ster van de nacht! Sterren, mijn ziel 17
stilte 123
straat- en windgedichten 157

tak 171
tuin 181
tussen bloemen loopt 99
tussen sibbe en margraten 37
verdwijnt 124
Vergrassing 212
Vernield zijn de stervelingen, vernield de monden 23
verweduwd 186
verwelken 133
vliegend de zon, kwaad 101
vlucht hij of keert hij terug 140
vogel 185
vogels. vissen 176
Waailaag 204
Wandelend onder de nacht, aan de wereld onttoegen 18
wilg 191
Wind uit de oneindigheid komt in de winternacht aangevlogen 24
Windingsbreedte 208
Windstelsel 210
Winter 26
Winternacht 20
Winter schokt de begravenen in hun aarden vestingen 25
wolk 134
zadel en haam 136
zingende vogels gaan dood 163
zwanen 167
zwart 90
zwijgen 78

Bronnen van ongebundelde gedichten

advertentie

uit *Dietsche Warande en Belfort* (1964)

architectuur

uit *Quality Team Extraordinair* (Heerlen 1997)

ardennen

uit *Waarde vriend, het is hier prachtig* (Brunssum 1991, uitgave Bezoekerscentrum Schrieversheide)

brief uit de stad

uit *Joseph Quaedackers' Koparchief* (Heerlen 1997, Quality Meat)

dagloner

uit *Nooit wat je denkt* (Maastricht 1996, Galerie Wolfs)

duiven 1, 2

uit *Gedichten 1971* (Leuven 1971, Davidsfonds)

gedicht

uit *Dietsche Warande en Belfort* (1993)

geheim vlak

uit *Jij graaft, zij graven* (Zutphen 1977, De Lange Afstand)

goden

uit *Maatstaf* (Amsterdam 1995)

grasgedicht

uit *Joseph Quaedackers' Koparchief* (Heerlen 1997, Quality Meat)

ijzer

uit *Maatstaf* (Amsterdam 1995)

knieval

uit *Gedichten 84* (Leuven 1984, Davidsfonds)

ode aan de keukenstoel

uit *Literair akkoord* (1973)

ode aan het gras in augustus

uit *Adem* (1980)

oud
 uit *Maatstaf* (Amsterdam 1995)
 psalm
 uit *De gouden ark* (Tielt 1996, Lannoo NV)
 schilder
 uit *Voor Rob* (Banholt 1991, Ser J.L. Prop)
 schoonheid
 uit *Maatstaf* (Amsterdam 1995)
 spreek
 uit *Joseph Quaedackers' Koparchief* (Heerlen 1997, Quality Meat)
 Steen
 uit *Biks* (1953)
 stemmen
 uitgave Hogeschool Sittard (1994)
 tuin
 uit *Frits van der Zander. Schilder* (Maastricht 1996, Artibus ad Mosam en
 Galerie Wolfs)
 tussen Sibbe en Margraten
 uit *Maasland* (1965)
 verweduwd
 uit *Dubbelzout. Personeelsblad Bernardinuscollege* (Heerlen 1995)
 vogel
 uit *Megazine. Personeelsblad Mega Limburg* (1995)
 wilg
 uit *Maatstaf* (Amsterdam 1995)
 zwanen
 uit *Dichter bij Landgraaf* (Landgraaf 1992, Herik)

Bibliografie van de poëzie van Leo Herberghs

- Refugium* (Heerlen 1946, Winants)
Monologus sub astra (Kerkrade 1950, Van Loo)
Maastrichtse sonnetten (Maastricht 1955, Thewissen)
Met aarden vingers (Amsterdam 1955, Holland)
Wonen op aarde (Sittard 1962, Alberts)
Lessen in landschap (Haarlem 1968, Holland)
Huisboek voor de landman (Haarlem 1972, Holland)
Instructies voor een landschapschilder (Maastricht 1974, Het Smalle Wed)
De heerlijkheid en de windlust (Baarn 1976, Bosch & Keuning)
Heilig weer. Gedichten (Maasbree 1981, Corrie Zelen)
Gerucht (Maasbree 1981, Corrie Zelen)
Dorp (Terhorst 1984, Ser J.L. Prop)
Weggelegde gedichten (Heerlen 1984, Uitgeverij 261)
Maanmuzikanten (Maastricht 1989, 'Comité Leo Herberghs 65')
Avond (Maastricht 1989, Gerards & Schreurs)
Ochtend (Leiden 1990, Uitgeverij Plantage)
Middag (Leiden 1992, Uitgeverij Plantage)
Straat- en windgedichten (Leiden 1992, Uitgeverij Plantage)
Oude Wandelingen (Landgraaf 1992, Herik)
Nacht (Leiden 1993, Uitgeverij Plantage)
Maastrichtse sonnetten 1954/1993 (Gemeente Maastricht 1993)
De wereld van her (Landgraaf 1994, Pepijnklinieken/Herik)
Meester der koude vlakten (Heerlen 1994, Korte beentjes 1)
Eenendertig nieuwe gedichten (Heerlen 1994, gelegenheidsuitgave)
Geheim vlak (Maastricht 1997, VLAM)
Land van Herle en de verborgen poëzie (Heerlen 1997, gelegenheidsuitgave)

Verantwoording

Deze bloemlezing is samengesteld door Wiel Kusters, Ben van Melick en Yolanda Bloemen; de redactie was in handen van de twee laatstgenoemden.

De gedichten zijn in chronologische volgorde opgenomen en gekozen uit eerder gepubliceerde bundels, waaronder ook bibliofiele uitgaven, uit gelegenheden uitgaven en uit tijdschriften uit de periode 1953-1997.

De bundeling bevat eveneens de hier voor het eerst gepubliceerde gedichtencyclus *Portret van een landschap* en *De dichter en het woord*, een bewerking van de poëtische rede die Herberghs in 1996 hield voor de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, Zuidelijke Afdeling.

Episch-lyrische gedichten zoals ‘Maanmuzikanten’ en ‘Avond’, ‘Nacht’, ‘Ochtend’ en ‘Middag’ zijn niet opgenomen, omdat zij door hun omvang niet in de opzet van deze bloemlezing pasten. Dat zelfde geldt mutatus mutandis voor de gedichten uit *Maastrichtse sonnetten 1954/1993*, *Geheim vlak*, *Land van Herle en de verborgen poëzie*; en voor *De wereld van her* waaruit slechts één gedicht is gekozen. De eerste twee bundels van de dichter, *Refugium* en *Monologus sub Astra*, zijn talig en thematisch zo afwijkend en vormen een dusdanige eenheid dat bloemlezing een te grote verstoring van de dichterlijke orde zou betekenen.

In overleg met of op initiatief van Leo Herberghs zijn fouten uit vorige edities hersteld, is de interpunctie aangepast en genormaliseerd en zijn een aantal titels gewijzigd. In enkele gevallen heeft de redactie door de dichter geautoriseerde keuzes uit cycli opgenomen. Motto's, ondertitels en dergelijke zijn weggelaten, bovendien hebben aanpassingen in spelling en typografie plaatsgevonden.